

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

Podvod a zvláštní případy podvodu

Diplomová práce

Zuzana Procházková

Vedoucí diplomové práce:

Doc. JUDr. et Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D

Praha, Listopad 2010

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 22.11.2010

Zuzana Procházková

Poděkování

Děkuji panu Doc. JUDr. et. Bc. Tomáši Gřivnovi, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce za ochotu a účinnou pomoc při zpracování této diplomové práce.

V Praze dne 22.11.2010

Zuzana Procházková

Obsah

Úvod	4
1. Historický vývoj po roce 1989 do současnosti	6
1.1 Stručné shrnutí rekodifikačních prací trestního práva	6
1.2 Právní úprava trestného činu podvodu v trestním zákoně č. 140/1961 Sb. do roku 1997	9
1.3 Právní úprava trestného činu podvodu po novele č. 253/1997 Sb. sTZ	9
1.4 Právní úprava trestného činu podvodu v novém trestním zákoníku č.40/2009 Sb.	10
2 Podvod	13
2.1 Obecná charakteristika trestného činu podvodu	13
2.2 Objekt trestného činu podvodu	13
2.3 Objektivní stránka trestného činu podvodu	14
2.3.1 Omyl, jeho využití, uvedení v omyl a zatajení podstatných skutečností.....	15
2.3.2 Obohacení sebe nebo jiného a způsobení škody	18
2.4 Subjekt trestného činu podvodu	19
2.5 Subjektivní stránka trestného činu podvodu.....	20
2.6 Metodika vyšetřování podvodů	22
2.6.1 Typické způsoby páchaní trestného činu podvodu.....	22
2.6.2 Typické stopy trestného činu podvodu a vyšetřovací situace.....	23
2.6.3 Zvláštnosti podnětů k vyšetřování	24
3 Pojistný podvod	26

3.1	Pojišťovnictví a pojistná smlouva	26
3.2	Obecná charakteristika trestného činu podvodu	27
3.3	Objekt pojistného podvodu.....	30
3.4	Objektivní stránka pojistného podvodu	31
3.5	Subjektivní stránka pojistného podvodu.....	32
3.6	Pachatel pojistného podvodu	33
3.7	Prevence pojistných podvodů z hlediska pojišťoven.....	34
3.7.1	Klientský podvod.....	34
3.7.2	Interní podvod.....	35
3.8	Metodika vyšetřování pojistného podvodu.....	36
3.8.1	Typické způsoby spáchání pojistných podvodů	36
3.8.2	Typické stopy a vyšetřovací situace trestného činu pojistného podvodu.....	36
4	Úvěrový podvod	38
4.1	Obecná charakteristika úvěrového podvodu.....	38
4.2	Úvěr a úvěrová smlouva	39
4.3	Skutková podstata úvěrového podvodu	41
4.4	Objekt úvěrového podvodu	41
4.5	Objektivní stránka úvěrového podvodu.....	42
4.6	Pachatel úvěrového podvodu.....	43
5	Dotační podvod.....	45
5.1	Obecná charakteristika dotačního podvodu.....	45
5.2	Dotace, subvence a návratné finanční výpomoci	46
5.2.1	Pojem dotace, subvence a návratné finanční výpomoci	46
5.2.2	Judikatura k trestnému činu dotačního podvodu	47
6	Ochrana finančních zájmů Evropské Unie	52

6.1	Europeizace trestního práva.....	52
6.1.1	Úmluva o ochraně finančních zájmů Evropských společenství a pokusy o jednotnou definici „komunitárního podvodu“	53
6.1.2	Corpus Juris, Corpus Juris 2000 a definice podvodu	56
6.2	OLAF – Evropský úřad pro boj proti podvodům	60
6.2.1	Konzultace a spolupráce s členskými státy	61
	Závěrečné shrnutí.....	63
	Seznam použité literatury a pramenů.....	65
	Seznam zkratk	68
	Abstrakt	70
	Abstract.....	72
	Klíčová slova	74

ÚVOD

Předkládaná diplomová práce je věnovaná trestnému činu podvodu a jeho zvláštním případům. V průběhu mého zpracování došlo k přijetí nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. s účinností od 1.ledna 2010, a proto byl také text práce této změně přizpůsoben. V úvodu není mým cílem uvádět výčet všech změn nové právní úpravy, nicméně je nezbytné zmínit některé základní aspekty. V novém trestním zákoníku bylo zachováno dělení na obecnou a zvláštní část, ale došlo zcela k nové systematice. Nová systematika trestního zákoníku je sice podstatná, avšak jen formální změnou. Z tohoto důvodu bylo nutné se vypořádat s těmito změnami a proto bych v úvodu zdůraznila, že z důvodu logiky a lepší orientace jsou ustanovení uváděna v úvodních kapitolách a při uvádění judikatury podle označení předchozího trestního zákona č. 140/1961 Sb. a v závorce je uvedeno odpovídající ustanovení současného trestního zákoníku 40/2009 Sb. V dalších kapitolách už je nejprve uvedeno označení nového TZ a v závorce označení podle sTZ.

Trestný čin podvodu a jeho zvláštní ustanovení patří mezi majetkové trestné činy. V trestním zákoně z roku 1961 jsou trestné činy proti majetku specifikovány v hlavě deváté v ustanovení § 247 až § 258, tedy až k závěru zvláštní části zákona. V novém trestním zákoníku jsou trestné činy řazeny podle své důležitosti a významu. V hlavě první až čtvrté jsou obsaženy trestné činy zasahující do základních lidských práv a integrity člověka a hned v následující hlavě páté jsou upraveny trestné činy majetkové. Teprve v dalších hlavách jsou zařazeny trestné činy hospodářské, obecně nebezpečné a další. Důvodová zpráva k novému trestnímu zákoníku uvádí, že vzhledem k poměrně častým novelizacím majetkových trestných činů od roku 1990, kterými bylo reagováno na společenské změny a vývoj v oblasti páchání těchto trestných činů, doznala znění jednotlivých skutkových podstat poměrně malých změn a že zásadním způsobem byly upřesněny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby navazující na základní skutkové podstaty jednotlivých trestných činů, aby bylo možno lépe postihnout všechna typově závažnější jednání, která se v praxi obvykle vyskytují.¹ V současné době je možné vypořádat, že roste nejenom kvantita trestných činů, ale

¹ Hrušáková M., Vybrané majetkové trestné činy v novém trestním zákoníku ve srovnání s aktuální úpravou, se zaměřením na nedbalost trestné činy, Bulletin advokacie 10/2009, s. 73 n.

i jejich kvalita. Podvodná jednání mají nejrozmanitější formy, nicméně jejich hlavním cílem je neoprávněné získání cizího majetku, finanční hotovosti, výjimečně i nemajetkové hodnoty. Pojítkem mezi těmito druhy jednání je především manipulace s údaji, daty či informacemi, při kterých je nejčastěji poškozený subjekt uveden v omyl nebo je jeho omylu využito. Nezákonné manipulace mohou mít, ale i jinou podobu. Nebezpečnost podvodných jednání, a s tím spojená poměrně obtížná možnost odhalení, spočívá v nenásilném páčání této trestné činnosti, při které pachatelé často využívají prostředky nejmodernější techniky, ale i know how získané například při své činnosti v bankovních, pojišťovacích, finančních či jiných institucích a které využijí k tomu, aby mohli minimalizovat riziko odhalení jejich protiprávní činnosti. Problematika právní úpravy podvodného jednání prošla v novém trestním zákoníku změnou, patrnou nejvýrazněji zejména v oblasti vyčlenění ustanovení o dotačním podvodu, který byl v původním znění součástí složené skutkové podstaty úvěrového podvodu v § 250b sTZ (§ 211 TZ).

Zavedení nové skutkové podstaty dotačního podvodu bylo nutné i z důvodu naplnění požadavků Evropské unie, která se snaží o to, aby členské státy přijímaly rovnocenná opatření proti podvodům a jiným protizákonným aktivitám útočícím na její finanční zájmy, jaké členské státy používají proti podvodům útočícím na jejich vlastní finanční zájmy. Česká republika je členskou zemí Evropské unie od 1.5.2004 a jako členský stát je oprávněna, při splnění určitých podmínek, čerpat prostředky z fondů EU, v podobě nejrůznějších dotací a subvencí. Z tohoto důvodu je v samostatné kapitole této práce uveden stručný exkurz o ochraně finančních zájmů Evropské unie.

1.kapitola

Historický vývoj po roce 1989 do současnosti

1.1 Stručné shrnutí rekodifikačních prací trestního práva

Vývoj právního řádu v České republice je významně poznamenán společensko-politickými změnami, kterými stát procházel. Hluboké politické, ekonomické a sociální změny, ke kterým došlo po pádu totalitního režimu koncem roku 1989, postupně ovlivnily všechny oblasti života společnosti. K zásadním změnám došlo i v oblasti trestního práva, i když nebyly přijaty nové kodexy. Kontinuálně byla v letech 1990 – 2007 připravena a přijata celá řada méně či více rozsáhlých novel trestních kodexů. Jednou z přijatých novel v 90. letech 20. století byla i novela č. 253/1997 Sb. sTZ. Touto novelou dochází k doplnění již existujícího trestného činu podvodu § 250 sTZ (§ 209 TZ), o skutkovou podstatu zamlčení podstatných skutečností a rozšíření o dvě nové, speciální skutkové podstaty podvodu, a sice pojistný podvod § 250a sTZ (§ 210 TZ) a úvěrový podvod § 250b sTZ (§ 211 TZ), o nichž budu pojednávat v samostatných kapitolách.

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. byl i přes značný počet novelizací ve své koncepci stále poznamenán politickoprávní doktrínou totalitního státu ovládaného komunistickou ideologií založenou na třídním pojetí, jejímž smyslem bylo potlačovat tzv. nepřátelské třídy a tržní pojetí ekonomiky. To bylo vyjádřeno v původním znění § 1 trestního zákona, podle něhož „účelem trestního zákona“ bylo „chránit společenské a státní zřízení Československé socialistické republiky, socialistické vlastnictví, práva a oprávněné zájmy občanů a vychovávat k řádnému plnění občanských povinností a k zachování pravidel socialistického soužití“. Konkrétní projevy tohoto pojetí trestního práva jako prostředku potlačování demokratických složek společnosti byly sice čtenými novelizacemi trestního zákona v průběhu devadesátých let potlačeny, když v jednotlivostech (např. ve zmíněném ustanovení § 1 trestního zákona) došlo i k podstatným změnám, k obnovení klasických institutů nebo také k zavedení nových moderních trestů (např. trestu obecně prospěšných prací), ale jeho celková koncepce byla i nadále represivní a nevyhovovala moderním uplatňovaným trendům. Východiska,

kterými bylo poznamenáno formování sTZ v době jeho vzniku, se promítali zejména v pěti zásadních momentech:

1. v systematice obecné a zejména zvláštní části trestního zákona, která stále vyjadřovala hodnotový systém a kriminálně politickou koncepci komunistického totalitního státu založené na socialistické ideologii kolektivismu a potlačování subjektivních práv občanů,
2. v materiálním pojetí trestného činu jako základu trestní odpovědnosti, kdy na prvním místě je zdůrazňována společenská nebezpečnost trestného činu vymezená formálními kritérii (§ 3 odst. 4 sTZ), která v dostatečné míře neumožňovali poznat smysl pojmu, přičemž stupeň nebezpečnosti činu pro společnost byl zároveň vždy chápán jako „politický a ideologický pojem“, který v liberálním trestním právu a v právním státě nemá místo; k vytřídění činů, které mají znaky trestného činu jen zdánlivě, je třeba použít podstatně konkrétnějších a jednoznačnějších kritérií,
3. v systému sankcí, kde trest odnětí svobody byl stále základním trestem, který bylo možno uložit za všechny trestné činy, a kdy nebylo dostatečně zajištěno ukládání alternativních trestů a alternativních opatření, zejména u prvotrestaných pachatelů a mladistvých, jakož i osob, které se sice dopustily trestných činů opakovaně, ale šlo o drobné, méně závažné trestné činy vyvolané situací, do níž se dostaly,
4. v nedostatečné určitosti, jasnosti a přesnosti zákonných definic trestných činů ve zvláštní části trestního zákona, kde u některých skutkových podstat byly užity vágní pojmy (např. „pravidla hospodářského styku“ v § 127 sTZ),
5. v nezachování proporcionality mezi sankcemi stanovenými za jednotlivé trestné činy, jak z hlediska druhu sankcí, tak i z hlediska jejich trestních sazeb (což bylo také ovlivněno četnými, často nekoncepčními novelizacemi trestního zákona).

Mimo to ve sTZ přetrvávali, ať již pod původním či pod nově zvoleným označením, právní instituty koncepčně poznamenané pojetím, jež stálo u zrodu původní podoby trestního zákona (např. pojem „organizace“ v § 128 odst. 2 sTZ s výkladovým ustanovením § 89 odst. 16 sTZ, „urážka nebo pomluva státního orgánu“ v § 154 odst. 2 sTZ apod.).²

² srov. Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku

Nejvýznamnější změnou v oblasti trestního práva se stalo přijetí nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., účinného k 1.1.2010, které bylo završením bezmála deseti let trvajících úsilí o vytvoření nového moderního kodexu trestního práva hmotného, jenž by byl a je, podle důvodové zprávy k tomuto zákoníku, založen na přesvědčení, že ochranu demokratického státního a společenského zřízení, práv a svobod jednotlivců a ochranu jejich života, zdraví a majetku je třeba dosahovat především mimotrestními prostředky. Na protiprávní jednání je třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech v souladu s pomocnou (subsidiární) úlohou trestního práva v právním řádu a ve společnosti.

Trestní zákoník, jako základní kodex trestního práva hmotného, především zajišťuje ochranu, kterou trestní právo poskytuje před kriminalitou, jež útočí proti nejdůležitějším právním statkům naší společnosti v daném stadiu jejího vývoje, tedy nejdůležitějším chráněným právním hodnotám či chráněným společenským zájmům (objekt či předmět ochrany trestného činu). Chráněnými právními statky jsou zejména práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob a dalších subjektů, jakož i právem chráněné zájmy společnosti a státu, včetně ústavního zřízení České republiky. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že ze subsidiárního charakteru trestního práva vyplývá, že trestněprávní ochrana je na místě jen tehdy, pokud k ochraně nepostačují prostředky jiných právních odvětví, zejména práva správního, finančního, občanského, rodinného, obchodního apod., neboť trestněprávní řešení je třeba považovat vždy za nejzazší řešení ve smyslu principu „ultima ratio“, který je v novém trestním zákoníku vymezen v § 12 odst. 2. Zásada ultima ratio by měla plnit především funkci poznávací, výkladového pravidla, speciality, subsidiarity a funkci komplementární.

Trestní právo chrání společenské hodnoty i práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob, jejichž vztahy jsou pravidelně upraveny jinými právními odvětvími. Přitom však používá často vlastních, specificky trestněprávních pojmů. V této souvislosti se často také hovoří o zásadě ekonomie trestní hrozby nebo nejuvýstižněji o zásadě pomocné úlohy trestní represe.³

³ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného*, Bulletin Advokacie 10/2009

1.2 Právní úprava trestného činu podvodu v trestním zákoně č. 140/1961 Sb. do roku 1997

Trestný čin podvodu je podle trestního zákona trestním činem proti majetku. Ve znění platném do roku 1997 byl v tomto zákoně podvod pouze v § 250 sTZ (§ 209 TZ). Podvodu se mohl dopustit ten, kdo sebe nebo jiného obohatil ku škodě cizího majetku tím, že někoho uvedl v omyl či využil něčího omylu, tato osoba v důsledku svého omylu provede majetkovou dispozici, touto dispozicí vznikne na cizím majetku škoda nikoli nepatrná a zároveň se tím pachatel nebo někdo jiný obohátí.

Z právě uvedeného vyplývá, že do zavedení nové právní úpravy v roce 1997 šlo o podvod jen tehdy, pokud vyvolání nebo využití omylu směřovalo ke zmenšení majetku, které mělo přinést obohacení pachatele nebo jiné osoby. Skutková podstata tedy vyžadovala, aby pachatel měl podvodný úmysl již v době, kdy začne naplňovat objektivní stránku tohoto trestného činu.

Prokázání podvodného úmyslu, bylo v trestním řízení v řadě případů nelehkým úkolem a ne vždy se to podařilo. Právě tato okolnost byla podle důvodové zprávy k vládnímu návrhu novely trestního zákona jedním z podnětů ke změně zákonné úpravy.

1.3 Právní úprava trestného činu podvodu po novele č. 253/1997 Sb. sTZ

Novelou č. 253/1997 Sb. sTZ, s účinností od 1.1.1998 dochází k podstatné úpravě trestného činu podvodu. Tato novela byla zaměřena ve zvláštní části trestního zákona především na oblast hospodářských a majetkových trestných činů.

V oblasti trestného činu podvodu zde zákonodárce upřesnil dikci současné obecné skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 sTZ (§ 209 TZ) tak, že rozšířil výčet znaků objektivní stránky trestného činu o případ, kdy pachatel úmyslně zamlčí podstatné okolnosti.

Dále byly touto novelou zavedeny dva nové trestné činy, které jsou svým

postavením speciální k trestnému činu podvodu. Jde o pojistný podvod § 250a sTZ (§ 210 TZ) a podvod úvěrový § 250b sTZ (§ 211 TZ). Důvodem kriminalizace těchto zvláštních případů byla okolnost, že v praxi se vyskytovala určitá jednání namířená proti cizímu majetku, která souvisela s podvodným jednáním, ale jejich podstata spočívala ve specifických formách např. podvod úvěrový, pojistný, směnečný šekový, pojišťovací, počítačový podvod, vykazování černých duší při spoření se státním příspěvkem u stavebního a penzijního spoření apod.⁴ Obě nově přijatá ustanovení mají shodnou strukturu a vyznačují se zakotvením nového znaku objektivní stránky trestného činu podvodu, zamlčení podstatných skutečností. Blíže o jednotlivých trestných činech v samostatných kapitolách.

1.4 Právní úprava trestného činu podvodu v novém trestním zákoníku č.40/2009 Sb.

Posledním obdobím, které jsem vymezila ve své práci, jakožto významné z hlediska trestného činu podvodu, je právní úprava v novém trestním zákoníku, který byl po dlouhém očekávání přijat Parlamentem České republiky a jenž je účinný od 1.1.2010. Tento předpis se vyznačuje řadou změn, která je na první pohled zřejmá už ze samotného označení právního předpisu, kdy v souladu s jeho významem bylo nově použito označení „zákoník“ na místo původního zákona.

Pokud jde o zvláštní část nového trestního zákoníku, zákonodárce zavedl novou systematiku, která lépe odráží význam chráněných zájmů jednotlivými ustanoveními a také to, že byly vypuštěny některé skutkové podstaty trestných činů a naopak byly některé nové skutkové podstaty zavedeny.

Trestný čin podvodu § 209 TZ (§ 250 sTZ) je zařazen v hlavě páté, která definuje trestné činy proti majetku. V základní skutkové podstatě je přebírán novým kodexem beze změny, nicméně jsou stanoveny přitěžující okolnosti, tak aby tím byly vyjádřeny typově závažnější případy. Podmínkou trestnosti nadále zůstává způsobení škody nikoli nepatrné § 137 odst.1 TZ (§ 89 sTZ).

⁴ JELÍNEK, J. *Trestní právo novelizace v letech 1997 až 1999*, Linde Praha, a.s. 2000, str. 90

Nový zákoník zachovává zvláštní typy podvodů, které dále vzhledem k zkušenostem praxe doplňuje a propracovává. Podle důvodové zprávy je zvláštní úprava pojistného a úvěrového podvodu žádoucí, neboť jednání, které tyto skutkové podstaty trestají, je jen obtížně postižitelné podle obecné skutkové podstaty podvodu, přičemž, jak ukázaly zejména devadesátá léta minulého století, má jednání jimi postihované, které se dotýká zvláště činnosti pojišťoven a bank, dalekosáhlé důsledky pro ekonomiku republiky jako celku.

Kromě speciálních trestních činů pojistného podvodu § 210 TZ (§ 250a sTZ) a úvěrového podvodu § 211 TZ (§ 250b sTZ), zákoník vymezuje nový speciální trestný čin dotační podvod § 212 TZ. Dotační podvod se zákonodárce rozhodl, podle důvodové zprávy, upravit samostatně z důvodu zvláštní a rozdílné povahy od úvěrového trestného činu. Trestný čin dotačního podvodu byl mimo dotací a subvencí výslovně rozšířen i na návratné finanční výpomoci a příspěvky.

U úvěrového podvodu § 211 TZ (§ 250b sTZ) byla do odstavce 1 doplněna i slova „při čerpání úvěru“, neboť některé úvěrové smlouvy vážou čerpání úvěru na splnění určitých podmínek. Z hlediska typové závažnosti byla odlišena i skutková podstata úvěrového podvodu podle § 211 odst. 2 TZ (§ 250b odst. 2 sTZ), kde není rozhodující způsobení škody, ale naopak použití prostředků získaných účelovým úvěrem na jiný než určený účel v nikoli malém rozsahu.

Formulace pojistného podvodu § 210 TZ (§ 250a sTZ) byla upřesněna s ohledem na zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, který nezná pojem „sjednávání pojistné smlouvy“ a zásadně používá sousloví „uzavírání pojistné smlouvy“ a „změna pojistné smlouvy“, přitom vznikaly někdy pochybnosti, zda pod sjednávání smlouvy lze zahrnout i její změnu. Podobně je tomu i s pojmem „likvidace pojistné události“, jenž je definován v zákonu o pojišťovnictví a který nahrazuje sousloví „při uplatnění nároku na plnění z takové smlouvy“, přičemž nový pojem vyjadřuje i skutečnost, že uvedení nepravdivých údajů se týká celého procesu likvidace, nikoli jen jeho části. Pojem „plnění z pojištění nebo jiné obdobné plnění“ pokrývá jak plnění na základě pojistné

smlouvy, tak i na základě jiného důvodu. To se týká např. zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož musí Česká kancelář pojistitelů plnit v případech vymezených zákonem poškozeným, aniž existuje pojistná smlouva. Nové ustanovení také umožňuje postihovat i osoby, které nejsou přímými účastníky pojistného vztahu, ale jsou typickými subjekty dopouštějícími se této trestné činnosti (např. zmocněnce účastníků, příp. další osoby podílející se zejména na likvidaci nebo uplatnění práva na pojistné nebo jiné obdobné plnění.⁵

⁵ FENYK, J. a kol., *Trestní zákoník a trestní řád, průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*, Linde Praha, a.s. 2010, str. 836

2. kapitola:

Podvod

2.1 Obecná charakteristika trestného činu podvodu

Podvod je charakterizován vyvoláním anebo využitím omylu jiné osoby a od novely trestního zákona z roku 1997 též zamlčením podstatné skutečnosti. O podvod jde jen tehdy, pokud vyvolání nebo využití omylu nebo zamlčení podstatných skutečností směřuje ke zmenšení majetku, které má přinést obohacení pachatele nebo jiné osoby. V této souvislosti je třeba prokázat, že podvodné jednání bylo od počátku pácháno s úmyslem sebe nebo jiného obohatit. Podvod patří do skupiny trestných činů, pro něž je charakteristická pohnutka ziskovosti a směřuje k obohacení pachatele. V literatuře můžeme nalézt členění podvodného jednání na vnitřní a vnější. Toto dělení vychází ze vztahu pachatele a oběti.

Pachatelem vnějšího podvodného jednání je subjekt, který není ve vztahu, k subjektu, u kterého se snaží vyvolat omyl nebo tohoto omylu využít anebo tomuto subjektu zamlčí podstatné skutečnosti.

Vnitřních podvodných jednání se dopouštějí zaměstnanci nebo vedení poškozeného subjektu. Jde o trestnou činnost založenou na zneužívání postavení či oprávnění v rámci poškozeného subjektu. Tito pachatelé zpravidla využívají absenci či nedokonalost interních kontrolních mechanismů a činí tak převážně opakovaně a delší dobu. Od vnitřních podvodných jednání je důležité odlišovat zpronevěru jež je samostatnou skutkovou podstatou.

2.2 Objekt trestného činu podvodu

Objekt trestného činu obecně je obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu. Objekt má klíčový význam pro skutkovou podstatu trestného činu. Zpravidla není stanoven v zákoně a musíme jej dovozovat výkladem. Jde o teoretickou,

abstraktní konstrukci, imateriální kategorii. Existují různá vymezení pojmu objekt trestného činu. Zpravidla objekt trestného činu definujeme jako společenské vztahy (například vztahy vlastnické), zájmy a hodnoty (například život člověka, jeho zdraví, čest, důstojnost, jeho osobní svobodu) chráněné trestním zákonem. Může se jednat také o soubor vztahů (zájmů, hodnot).⁶

Předmět ochrany trestného činu podvodu vychází ze zájmu společnosti na ochraně majetkových práv bez ohledu na druh a formu vlastnictví. Objektem trestného činu podvodu je cizí majetek, kterým je majetek který nenáleží pachateli nebo nenáleží výlučně jemu. Majetkem se pro tyto účely rozumí souhrn všech majetkových hodnot, tj. věcí, pohledávek a jiných práv a penězi ocenitelných hodnot a je zpravidla tvořen souhrnem všech aktiv daného subjektu tj. poškozeného. Ustanovením o podvodu jsou postiženy útoky proti majetku jako celku, čili proti celé majetkové sféře určitého subjektu.

Pohledávky jako součást majetku jsou např. pohledávky věřitelů vůči dlužníkům, nároky na vyplacení dividend, pojistných plnění apod. Za jiná práva a penězi ocenitelné jiné hodnoty lze pokládat vklady v obchodních společnostech, majetková práva autorů, tzv. know how.atd.

2.3 Objektivní stránka trestného činu podvodu

Podstatou objektivní stránky podvodu spočívá v tom, že pachatel uvede jinou osobu v omyl, využije jejího omylu nebo jí zatají podstatné skutečnosti, tato osoba pak v důsledku svého omylu nebo nedostatku znalostí podstatných skutečností provede určitou majetkovou dispozici a touto majetkovou dispozicí vznikne na cizím majetku škoda alespoň nikoli nepatrná a současně se tím pachatel nebo jiná osoba obohatí.

Pojetím trestného činu podvodu se zabýval Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí sp. zn. 11 Tdo 1196/2007 z 21.1.2008. V dosavadní rozhodovací praxi soudů, ale i v literatuře, je uváděn názor, že není podvodem, vylákal-li věřitel na dlužníku nebo na

⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*, 1. vydání, Leges, s.r.o., Praha, 2009 str. 150

osobě za dlužníka jednající jen to, čím mu byl dlužník povinen.⁷ Podobný názor, tedy že nejde o podvod, vylákal-li někdo plnění, na něž měl právní nárok např. tím, že dosáhl zaplacení pohledávky nepravdivým slibem, že zprostředkuje výhodnou koupi, byl vysloven i v některých odborných publikacích.⁸ Podle závěru Nejvyššího soudu lze uvedené názory aplikovat pouze na situace, kdy podvodné jednání věřitele směřuje k vylákání konkrétního plnění, na které má právní nárok. Jde tedy o případy, kdy dlužník vědomě plní svůj dluh, přičemž tak činí důsledku omylu, do něž ho uvedl věřitel nebo kterého využil, či v důsledku skutečnosti, že věřitel zamlčel podstatné skutečnosti. Například by mohlo jít o případ, kdy dlužník zaplatí svůj dluh pocházející z půjčky jen proto, že věřitel mu za to přislíbí zprostředkovat výhodnou koupi některých věcí, přičemž od počátku tento slib nehodlá splnit. Na jiné případy podvodného jednání, jimiž chce pachatel dosáhnout toho, aby získal od poškozeného ekvivalent odpovídající jeho skutečnému nebo domnělému majetkovému nároku (nikoli přímo plnění tohoto nároku), např. nechá si vyplatit částku odpovídající takovému nároku z půjčky s tím, že jde o zaplacení kupní ceny za nabídnuté zboží, které nikdy nechtěl dodat, však dopadá právní názor vyplývající z rozhodnutí č. 3/1972-VI Sb. rozh. tr., podle kterého trestnost trestného činu podvodu podle § 250 sTZ (§ 209 TZ) není vyloučena tím, že má pachatel vůči poškozenému skutečný či domnělý majetkový nárok.⁹

2.3.1 Omyl, jeho využití, uvedení v omyl a zatajení podstatných skutečností

Omylem se rozumí rozpor mezi představou a skutečností, přičemž o omyl půjde i tehdy, když podváděná osoba nemá o důležité okolnosti žádnou představu nebo se domnívá, že se nemá čeho obávat. Omyl se může týkat i skutečností, které teprve mají nastat, pachatel však musí o omylu jiného vědět již v době, kdy dochází k jeho obohacení. Uvědomí-li si omyl jiného až dodatečně, může jít už jenom o trestný čin zatajení věci podle § 219 TZ (§ 254 sTZ). Přijetí peněžité částky z cizího majetku v úmyslu ponechat si ji, ačkoli pachatel ví, že mu tato částka nenáleží a že mu byla zaslána omylem, je jednáním, které zakládá znaky trestného činu podvodu podle

⁷ srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14.10.1932, sp. zn. Zm I 937/31, publikovaný pod č. 4498

⁸ Novotný, O. a kol. *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část*, Praha ASPI Publishing, 2004, s. 85

⁹ FENYK, J. a kol., *Trestní zákoník a trestní řád, průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*, Linde Praha, a.s. 2010 s.832

§ 209 TZ (§ 250 sTZ), tj. obohacení ke škodě cizího majetku využitím omylu jiného. Naproti tomu zatajení věci ve smyslu § 219 TZ (§ 254 sTZ) spočívající v tom, že si pachatel přisvojí cizí věc, která se do jeho moci dostala omylem, předpokládá, že v době, kdy se věc dostává do jeho moci, pachatel o tomto omylu neví a teprve dodatečně si uvědomí, že mu věc nepatří. Při využití omylu pachatel sám k vyvolání omylu nepřispěl, ale po poznání omylu jiného a v příčinném vztahu k němu jednal tak, aby ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatil. Zákon nevyžaduje, aby pachatel jiného v jeho omylu utvrzoval nebo aby ztěžoval odhalení omylu.

Uvedením v omyl je jednání, kterým pachatel předstírá okolnosti, které nejsou v souladu se skutečným stavem věci, může být spácháno konáním, konkludentním jednáním nebo opomenutím, zde však půjde z pravidla spíš o zamlčení podstatných skutečností.

Z praxe uvádím například níže uvedenou judikaturu k tomuto tématu. Nejvyšší soud pod sp. zn. 6 Tdo 688/2009 ze dne 30. června 2009, uznal obviněného vinným ze spáchání trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 sTZ (§ 209 odst. 1 TZ) a to za situace, kdy odebral od poškozených (dodavatelů) zboží, i když věděl, že celou úhradu zboží neprovede a zaplatí jen částku nutnou právě k odebrání zboží, navíc uváděl poškozeným nepravdivé údaje, za jakých podmínek a s kým uzavírají obchod, vědomě je svým jednáním uvedl v omyl a při splnění ostatních zákonných znaků naplnil skutkovou podstatu trestného činu podvodu.

Rozhodnutím Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 564/2009 z 15. července 2009, byl uznán vinným ze spáchání trestného činu podvodu pachatel, který ačkoli nebyl jednatelem poškozené společnosti, zároveň však jménem společnosti jednal a vstupoval do obchodních vztahů, tak, že dlužník poškozené (obchodní partner) neměl pochybnosti o tom, že je jejím jednatelem a dlužníku poškozené společnosti dal pokyn k zaplacení dluhu na jiný účet než účet poškozené společnosti, uvedl obchodního partnera v omyl na základě něhož došlo k vyplacení peněz ve prospěch jiných subjektů než poškozené a naplnil tak znaky skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 sTZ (§ 209 TZ). V tomto případě tedy pachatel zamlčel svému obchodnímu partnerovi podstatné

skutečnosti a tím jej úmyslně uvedl v omyl.

O zamlčení podstatných skutečností jde tehdy, když pachatel při svém podvodném jednání jakékoli skutečnosti, které jsou rozhodující nebo zásadní pro rozhodnutí poškozeného, popř. jiné podváděné osoby, tedy takové skutečnosti, které by vedly, pokud by byly druhé straně známy, k tomu, že k vydání věci, popř. jinému plnění ze strany poškozeného, popř. jiné podváděné osoby, by nedošlo, anebo by sice došlo, ale za podstatně méně výhodnějších podmínek pro tu stranu, která tyto skutečnosti zamlčela nebo v jejíž prospěch byly zamlčeny (např. pachatel při uzavírání leasingové smlouvy neuvedl, že z jeho příjmů jsou již na základě exekuce prováděny vysoké srážky a že v důsledku toho nebude schopen splácet splátky stanovené leasingovou smlouvou – srov. R 47/2002 Sb. dále viz. R 36/2006). Důležité je zamlčení podstatných skutečností pachatelem, a proto není důležité, zda si je druhá strana mohla zjistit, resp. že pokud by jí byly uvedené podstatné skutečnosti známy, nejednala by tím způsobem, kterým v posuzovaném případě jednala.

Z novější judikatury lze uvést rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 017/2007 z 21. srpna 2007 na základě kterého, byl uznán vinným z trestného činu podvodu podle § 250 sTZ (§ 209 TZ) obviněný, který jako prodávající smlouvou o prodeji podniku § 476 a násl. ObZ., neoznámil dlužníkům a ponechal si následné plnění jimi poskytnuté na podkladě převedených pohledávek. Úmyslné nesplnění povinnosti prodávajícího oznámit dlužníkům přechod převedených pohledávek na kupujícího lze v takovém případě považovat za zamlčení podstatných skutečností ve smyslu § 250 odst. 1 sTZ (§ 209 odst. 1 TZ), které je v příčinné souvislosti s obohacením prodávajícího a se škodou kupujícího. Naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu předpokládá existenci příčinné souvislosti mezi omylem určité osoby (resp. její neznalostí všech podstatných skutečností) a jí učiněnou majetkovou dispozicí a dále příčinou souvislost mezi touto dispozicí na jedné straně a škodou na cizím majetku a obohacením pachatele nebo jiné osoby na druhé straně. Změna v postavení věřitele je podle názoru Nejvyššího soudu právě takovou podstatnou skutečností, její zamlčení mělo za následek, že dlužníci jednali v omylu, když plnili svůj peněžní závazek ve prospěch obviněného, a nikoli ve prospěch poškozeného, který byl

jako nový majitel oprávněnou osobou, a obviněný se tak obohatil. Podle § 477 odst. 4 ObZ. je prodávající povinen bez zbytečného odkladu oznámit dlužníkům přechod pohledávek na kupujícího. Nejvyšší soud v této souvislosti podotýká, že ani možnost kupujícího (tj. poškozeného) oznámit a prokázat, že na něj přešly uvedené pohledávky, a tím zabránit pachateli v podvodném jednání, nevylučuje trestní odpovědnost obviněného, který má ze zákona povinnost informovat dlužníky o této skutečnosti.

2.3.2 Obohacení sebe nebo jiného a způsobení škody

Obohacením se rozumí neoprávněné rozmnožení majetku pachatele nebo někoho jiného a může spočívat v rozšíření majetkových práv, přírůstcích věcí nebo hodnot nebo v ušetření nákladů, které by jinak musely být vynaloženy. Výše obohacení se nemusí rovnat škodě na cizím majetku, obohatit se může samotný pachatel nebo i blíže neurčené osoby či skupiny osob. Škoda na cizím majetku je pak újma na cizím majetku. Jde nejen o zmenšení majetku, jak je tomu u dalších majetkových trestných činů, tedy o úbytek hospodářské hodnoty, ale i o ušlý zisk, tedy o to, o co by byl jinak majetek oprávněně zvětšen. Škoda způsobená podvodným jednáním musí dosáhnout včetně ušlého zisku alespoň škodu nikoli nepatrnou § 138 odst. 1. TZ (§ 89 sTZ), jinak jde o přestupek podle § 50 PŘZ. Určení v čem spočívá škoda a zejména určení její výše má zásadní význam pro určení trestní odpovědnosti za trestné činy proti majetku. Právě vznik majetkové škody a určení její výše odlišuje trestné činy proti majetku od jiných trestných činů, od korespondujících přestupků a poskytuje podklad pro odstupňování trestnosti a trestů za pomoci okolností podmiňujících vyšší trestní sazbu a přitěžujících okolností.¹⁰

Před novelizací sTZ provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., byly jednotlivé stupně výše škod vymezeny v návaznosti na nejnižší měsíční mzdu stanovenou nařízením vlády č. 464/1991 Sb., kterým byla stanovena nejnižší měsíční mzda pro účely trestního zákona ve výši 2.000,- Kč. Jak praxe ukázala nařízení nedokázalo pružně reagovat na změněnou situaci na trhu, na inflační tlaky, ani na změněnou kupní

¹⁰ KUCHTA, J. a kol. *Kurs Trestního práva, zvláštní část*, vydání Praha, C.H.Beck 2009 str.139

sílu české koruny atd. Navíc bylo namítáno, že vládě tak byla svěřena mimořádně důležitá pravomoc, která byla v rozporu s čl. 39 LPS, podle kterého jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem. Proto bylo Parlamentem ČR přijato řešení, podle něhož jsou hranice výše jednotlivých škod stanoveny přímo zákonem.¹¹

Z judikatury uvádím jeden z nejnovějších rozsudků Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tz 75/2009 ze dne 21. října 2009, který se zabývá škodou jako znakem skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 a 4 sTZ (§ 209 odst. 1 a 5 písm.a TZ), jakož i náhradou škody. Škodou u tzv. fakturačního podvodu podle § 250 odst. 1 a 4 sTZ (§ 209 odst. 1 a 5 písm. a TZ) je fakturována hodnota neuhrazeného zboží pouze v případě, že se jedná o cenu, za níž se toto zboží v době a místě činu obvykle prodává § 89 odst. 12 sTZ (§ 137 TZ). Při rozhodování o náhradě škody podle § 228 odst. 1 TR nelze vycházet z hodnoty takového zboží snížené o vrácenou daň z přidané hodnoty na vstupu – při nákupu zboží, materiálu či surovin poškozenou organizací.

2.4 Subjekt trestného činu podvodu

Subjektem trestného činu podvodu mohou být v zásadě čtyři osoby tj. pachatel, osoba jednající v omylu, osoba poškozená a osoba obohacená. Kromě pachatele může jít u ostatních osob též o právnické osoby. Největší část případů v praxi se odehrává mezi dvěma osobami tj. pachatel, který vyvolá omyl a tím se obohatí, a poškozený, který učiní majetkovou dispozici a vznikne mu škoda. Pokud by měl být trestný čin spáchán s využitím omylu nebo neznalosti právnické osoby, musí jednat v tomto omylu, resp. Neznalosti fyzická osoba, která je nebo by byla v dané věci oprávněna učinit příslušný právní úkon spojený s majetkovou dispozicí jménem právnické osoby nebo v jejím zastoupení. Takovou osobu jednající za právnickou osobu může uvést v omyl nejen osoba zvenčí, ale též člen, zaměstnanec nebo pracovník, který sám není v dané situaci oprávněn jednat v této věci jménem právnické osoby a musí pro tento účel tento úkon od oprávněné osoby „vylákat“ právě nejčastěji předstíráním nepravdivých

¹¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část 1.* vydání Praha, Linde Praha, a.s. 2005 str. 657-658

okolností, tedy vyvoláním jejího omylu.¹²

Úspěch podvodného jednání často spočívá v intelektuálních schopnostech pachatele, ve schopnosti navazovat kontakty, jeho znalostech a výřečnosti, umění přizpůsobit se situaci, improvizovat. Podvodník bývá obvykle dobrým psychologem a dovede odhadnout svůj protějšek. Během krátké rozmluvy dokáže zvolit vhodný způsob působení na poškozeného a získat jeho důvěru.¹³ Oběťmi podvodných jednání se pak z pravidla stávají osoby, které se snaží dosáhnout snadného zisku nebo neoprávněných výhod, jsou jimi osoby důvěřivé a lehkomyšlné s nedostatkem zkušeností například při provádění obchodních transakcí.

2.5 Subjektivní stránka trestného činu podvodu

Subjektivní stránka je významným znakem skutkové podstaty trestného činu. Obsahuje soubor znaků, které charakterizují psychiku pachatel ve vztahu k trestnému činu. Jediným obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu je úmysl. Zásada odpovědnosti za zavinění je jednou ze základních zásad trestního práva hmotného. K naplnění zákonných znaků subjektivní stránky trestného činu podvodu podle § 209 odst. 1 TZ (§ 250 odst. 1 sTZ), se vyžaduje úmyslné zavinění pachatele, které musí zahrnovat všechny znaky objektivní stránky uvedeného trestného činu, tj. jednání, následek i příčinný vztah mezi jednáním a následkem. aby bylo prokázáno, že pachatel již v době jednání jednal v úmyslu. Pro bližší ilustraci úmyslného jednání uvádím příklad z praxe.

Rozhodnutím Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 996/2009 ze dne 10. září 2009, byl obviněný uznán vinným trestným činem podvodu podle § 250 odst. 1, odst. 2 sTZ (§ 209 odst. 1, odst. 2 TZ), když poté co zjistil, že zapomněl svou peněženku v baru, se pro ni vrátil, byla mu obsluhou jednajícím ve zjevném omylu předána peněženka jiná, obsahující i jiné množství peněz, přičemž pachatel na tento omyl neupozornil, naopak jej využil a cizí peněženku si převzal. Zmíněné jednání naplňuje všechny formální

¹² KUCHTA, J. a kol. *Kurs Trestního práva, zvláštní část*, vydání Praha, C.H.Beck 2009

¹³ PORADA, V. a kol., *Kriminalistická metodika vyšetřování*, Plzeň, Aleš Čeněk, 2007, str. 52

znaky skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 sTZ (§ 209 TZ). Po subjektivní stránce se u tohoto trestného činu vyžaduje úmysl, přičemž úmyslné zavinění pachatele musí zahrnovat všechny znaky objektivní stránky uvedeného trestného činu, tj. jednání, následek i příčinný vztah mezi jednáním a následkem. Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel chtěl způsobem v trestním zákoně uvedeným porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem § 4 písm. a) sTZ (§ 15 odst. 1 písm. a) TZ), nebo věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn § 4 písm. b) sTZ (§ 15 odst. 1 písm. a) TZ). Z obsahu skutkové věty a z odůvodnění rozhodnutí soudů jednoznačně vyplynul závěr, že obviněný spáchal trestný čin tím, že ke škodě cizího majetku sebe obohatil tím, že využil něčího omylu. Při využití omylu jiného pachatel sám k vyvolání omylu nepřispěl, ale po poznání omylu jiného a příčinném vztahu k němu jednal tak, aby ke škodě cizího majetku sebe obohatil. Z citovaného popisu skutkového děje je zcela evidentní, že obviněný, který ztratil svoji peněženku, se vrátil do baru (místa ztráty peněženky), když na základě telefonického hovoru s obsluhující servírkou věděl, že se nějaká peněženka našla. Tato servírka v dobré víře, že se může jednat o peněženku obviněného, mu tuto předala. Obviněný však obsluhující servírku neupozornil na skutečnost, že se o jeho peněženku nejedná, že došlo k omylu, tohoto jejího omylu využil a peněženku, kterou si prohlédl, s vědomím, že se o jeho peněženku nejedná, převzal a ponechal si ji, čímž vznikla uvedená škoda na majetku poškozeného. Obviněný tak zcela vědomě využil omylu obsluhující servírky a s úmyslem se obohatit od ní přijal peněženku, o které věděl, že není jeho vlastní.

Dokazování subjektivní stránky patří obecně k nejobtížnějším u všech trestných činů už proto, že zavinění je definováno jako vnitřní psychický vztah pachatele k podstatným složkám trestného činu v době spáchání činu. Obvinění často na svoji obhajobu uvádějí, že nechtěli uvést poškozeného v omyl nebo že nevěděli, že využívají omylu poškozeného. V těchto případech je nutno zaměřit úsilí na získání důkazů prokazujících úmysl pachatel a to tak, že je třeba vycházet z důkazů o způsobu života a zdrojích příjmů obviněného, o počátcích podvodného jednání, o okolnostech charakterizujících přípravné jednání, o způsobu spáchání trestného činu, o okolnostech

svědčících o spolupachatelství či organizování trestné činnosti či sérii podvodných jednání.¹⁴

2.6 Metodika vyšetřování podvodů

2.6.1 Typické způsoby páčání trestného činu podvodu

Způsoby páčání trestných činů podvodu jsou velmi variabilní a jejich spektrum je značně rozsáhlé. Vzhledem k tomu, že podstatou podvodného jednání je vyvolání nebo využití falešných představ poškozeného o určitých okolnostech či zamlčení podstatné skutečnosti, lze tyto okolnosti (skutečnosti) považovat za vhodné kritérium dělení typických způsobů páčání trestných činů podvodu. Na základě takto zvolených kritérií lze dělit typické způsoby páčání podvodů následovně:

1. uvedení v omyl nebo využití omylu v osobě

- podvody ve vztahu k osobě jsou nejčastěji páčány tak, že pachatel poškozeného uvede v omyl nebo využije jeho omylu ve vztahu buď ke společenskému nebo pracovnímu postavení pachatele nebo k totožnosti pachatele;

2. uvedení v omyl využití omylu ve vztahu k různým věcem

- podstatou těchto podvodných jednání bývá nejčastěji uvedení poškozeného v omyl nebo využití jeho omylu ve vztahu buď k majetkovým právům pachatele na určitou věc nebo k existenci, totožnosti, kvalitě, množství a ceně nějaké věci;

3. vedení v omyl nebo využití omylu ve vztahu ve faktu činnosti či události

- podvody ve faktu činnosti či události směřující k vyvolání nebo využití mylných představ poškozených buď o činnosti pachatele nebo o vzniku určité události.

4. uvedení v omyl nebo využití omylu ve vztahu k příslibům

- podstata spočívá ve falešném příslibu obstarat určité záležitosti, přímluvy a intervence, výhodné nákupy zboží atd. Podvodník nejenže nemá možnost slibované obstarat, ale ani nemá v úmyslu slib dodržet. Po vylákání částky podvodník přestane udržovat kontakt s poškozeným a hledá různé výmluvy, proč dosud nedošlo ke splnění slibu, apod.

¹⁴ PORADA, V. a kol., *Kriminalistická metodika vyšetřování*, Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 55

5. zamlčení podstatných skutečností

- v době, kdy se poškozený rozhoduje o nějaké skutečnosti, mu pachatel zamlčí podstatnou okolnost důležitou pro jeho rozhodnutí. Zamlčení této skutečnosti (okolnosti) vede k obohacení podvodníka (pachatele) nebo jiného ke škodě cizího majetku. Tento formální znak skutkové podstaty trestného činu podvodu usnadňuje prokázání subjektivní stránky tohoto trestného činu, neboť není třeba v trestním řízení dokazovat pachateli, že věděl, že poškozený jednal v omylu, tedy neznal všechny důležité skutečnosti.

6. trikové podvody

- jde o podvody, kdy pachatel svým jednáním využívá nedokonalosti lidských smyslů. Typickými trikovými podvody jsou např. sázková hra „skořápky“, počítání peněz tak, že podvodník počítá peníze takovým způsobem, že vzbuzuje v podvedené osobě dojem, že peněz je správné (požadované množství, apod.)

7. uvedení v omyl nebo využití omylu kombinováním výše uvedených způsobů

- vzhledem k tomu, že předpokladem úspěchu podvodných jednání je získání důvěry poškozeného, velice často pachatelé podvodů kombinují výše uvedené typické způsoby páčání.¹⁵

2.6.2 Typické stopy trestného činu podvodu a vyšetřovací situace

Místo činu nemá u podvodů zásadní význam jako zdroj informací. Výchozím bodem bývá většinou výpověď poškozeného, případně svědků. Z uvedeného vyplývá, že typickými stopami trestného činu podvodu jsou tzv. paměťové stopy, které mají při vyšetřování podvodů nezastupitelné místo. Další typickou skupinou jsou věcné důkazy, které představují věci předané pachatelem poškozenému. Nejčastěji se bude jednat o zboží zcela odlišné kvality nebo napodobeniny originálů.

Při vyšetřování trestných činů podvodu se setkáváme zejména s následujícími počátečními typickými vyšetřovacími situacemi:

1. Zjištěné skutečnosti nedovolují učinit jednoznačný závěr o totožnosti pachatele, ale nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin

¹⁵ PORADA, V. a kol., *Kriminalistická metodika vyšetřování*, Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 51-52

- v tomto případě, počáteční vyšetřování soustředí veškeré úsilí na zjištění totožnosti pachatele, tedy zjištění informací k popisu pachatele, jeho zvykům, stykům, místům výskytu a předpokládanému způsobu života. Využívá se kriminalistické evidence, fotoalba známých pachatelů apod. Současně je nutno zdokumentovat co nejvíce pramenů důkazů ke skutkové podstatě trestného činu, vyžádat provedení nutných expertiz, výslechy poznávacích svědků i ostatních osob, které mohou poskytnout informace důležité pro trestní řízení.

2. Zjištěné skutečnosti dovolují učinit jednoznačný závěr o totožnosti pachatele, nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, pachatel se však zdržuje na neznámém místě

- v tomto případě je úsilí orgánů činných v trestním řízení kromě zdokumentování skutkového stavu zaměřeno na zjištění pobytu (případně jeho pohybu a další činnosti) pachatele v součinnosti se Službou kriminální policie a vyšetřování.

3. Zjištěné skutečnosti dovolují učinit jednoznačný závěr o totožnosti pachatele, místě jeho pobytu a nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin

- tento případ je pro vyšetřování zřejmě nejpříznivější. Po prověření dosud shromážděného materiálu je možno zahájit trestní stíhání a pachatele vyslechnout jako obviněného a lze přistoupit z počáteční etapy vyšetřování do další etapy sdělení obviněného.

2.6.3 Zvláštnosti podnětů k vyšetřování

Nejčastějšími podněty k vyšetřování trestných činů podvodu jsou oznámení poškozeného nebo výsledky operativní činnosti pracovníků služby kriminální policie a vyšetřování.

V prvním případě poškozený oznamuje trestný čin zpravidla s velkou časovou prodlevou. To je způsobeno zejména tím, že očekává po určitou dobu seriózní splnění dohodnutých záležitostí. Vzhledem k tomu, že poškozený ve většině případů vstoupil s pachatelem do přímého kontaktu, v oznámení uvádí významné informace k zjištění totožnosti pachatele a způsobu spáchání. Vzhledem k uplynutí určité doby však informace často postrádají na přesnosti. Na druhé straně však poškozený může uvést

řadu významných informací, které získal v době, kdy se snažil navázat kontakt s pachatelem nebo jej neúspěšně upomínal o splnění závazku.

V druhém případě se jedná o situaci, kdy pracovníci kriminální policie při výkonu služby získají signály nasvědčující tomu, že byl spáchán, nebo že může být páchán trestný čin podvodu (např. inzeráty v novinách, na internetu apod.). Po prověření signálu, pokud se potvrdí skutečnost, že se může jednat o trestný čin, následuje operativní rozpracování případu. Po obstarání a zadokumentování pramenů důkazů předají pracovníci kriminální policie ucelený písemný materiál kriminalistovi k zahájení trestního stíhání.¹⁶

¹⁶ PORADA, V. a kol., *Kriminalistická metodika vyšetřování*, Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 56

3.kapitola

Pojistný podvod

Pojistný podvod byl do trestního zákona doplněn novelizací v roce 1997 spolu s trestným činem úvěrového podvodu, protože úprava vymezovala podvod bez bližší specifikace, nepostačovala k vystižení nebezpečnosti těchto jednání a následné nutnosti potrestání pachatelů. Pojistné podvody směřují proti finančním institucím, které shromažďují finance a poté je přerozdělují oprávněným osobám. Zejména pro svoji kvalifikovanost a současně latenci jsou tyto podvody považovány za velmi nebezpečnou formu trestné činnosti, některými autory často označované jako kriminalita tzv. bílých límečků.¹⁷

3.1 Pojišťovnictví a pojistná smlouva

Potřeba pomoci a ochrany proti důsledkům nahodilých událostí vedla ke vzniku pojištění jehož smyslem je rozdělení rizika škod a jejich následků mezi větší počet účastníků, kteří jsou v tomto směru a pro tento účel smluvně vázáni. Pojištění je samostatný právní poměr, v němž se jedna strana zavazuje k jednorázové nebo opakujícím se platbám druhé straně uzavírající takové pojistné smlouvy plánovitě a ve velkém počtu, která za to při nastoupení určitých jevů nezávislých na vůli zúčastněných musí poskytnout smluvené protiplnění oprávněnému, a to nejvýše v maximální částce pojištěného rizika. Pojistné riziko je charakterizováno jako možnost vzniku pojistné události, při níž pojišťovna podle sjednané pojistné smlouvy vyplácí pojistné plnění. S každým pojistným rizikem je současně spojena i potencionální možnost pokusu o trestnou činnost proti pojišťovnám. Klasické podvodné jednání spočívá v předstírání buď škody, která nenastala vůbec, ve zveličování skutečně vzniklé škody nebo též o uvědomělé jednání, v jehož důsledku škoda vznikne (požár, předstíraná krádež, apod.)

Pojištění je rozlišováno na pojištění smluvní a zákonné a může se vztahovat na řadu potencionálních rizik. Zákonné pojištění vzniká a trvá automaticky na základě

¹⁷ MUSIL, J., *Kriminalistika. Vybrané problémy teorie a metodologie.*, 1.vydání, Praha, 2001, str. 252

skutečnosti stanovené právním předpisem, bez projevu vůle jeho účastníků. Smluvní pojištění vzniká a trvá na základě pojistné smlouvy a dále se rozlišuje na dobrovolné a povinné. U dobrovolného smluvního pojištění je respektována smluvní volnost jeho účastníků a jejich rovné postavení. V případě povinného smluvního pojištění je dán zájem společnosti na ochraně proti následkům činnosti, které jsou zpravidla zdrojem zvýšeného rizika. Od forem (typů) pojištění je pak třeba odlišovat druhy pojištění. Z tohoto hlediska lze pojištění členit na pojištění škodové, jímž se rozumí soukromé pojištění, jehož účelem je náhrada škody vzniklé v důsledku pojistné události, a pojištění obnosové, kterým je soukromé pojištění, jehož účelem je získání obnosu, tj. dohodnuté finanční částky v důsledku pojistné události ve výši, která je nezávislá na vzniku nebo rozsahu škody.¹⁸ Druhy pojištění lze rozdělit například na pojištění osob, pojištění majetku, pojištění odpovědnosti za škodu, důchodové pojištění, úrazové pojištění, zdravotní pojištění, kapitálové životní pojištění a další.

Základním pramenem smluvního pojištění je zák. č.37/2004 Sb. o pojistné smlouvě. Tento zákon rozlišuje pojištění na pojištění věci a jiného majetku a pojištění osob. Subsidiárně pro něj platí občanský zákoník.

Pojistná smlouva je dvoustranný právní úkon, na jehož základě vzniká smluvní pojištění fyzických nebo právnických osob. Obsahem jsou práva a povinnosti smluvních stran. Zákon o pojistné smlouvě stanoví taxativně esenciální náležitosti pojistné smlouvy. Součástí pojistné smlouvy jsou pojistné podmínky vydané pojistitelem, které obsahují zejména vymezení podmínek vzniku, trvání a zániku pojištění, vymezení pojistné události, stanovení podmínek, za kterých pojistiteli nevzniká povinnost poskytnout plnění, způsob určení rozsahu pojistného plnění a jeho splatnost § 4 cit. zák.

3.2 Obecná charakteristika trestného činu podvodu

Trestný čin podvodu, ve znění § 250a sTZ byl definován tím, že se ho dopustí ten, kdo při sjednávání pojistné smlouvy nebo při uplatnění nároku na plnění z takové

¹⁸ ŽDÁRSKÝ, Z., *K právním souvislostem základních skutkových podstat trestného činu pojistného podvodu*, TRESTNĚPRÁVNÍ REVUE 8/2010, str. 235

smlouvy uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, nebo podstatné údaje zamlčí, anebo kdo úmyslně vyvolá pojistnou událost nebo kdo stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje, v úmyslu zvýšit vzniklou škodu.

Právním statkem je zájem na ochraně pojistných vztahů. Ustanovení § 250a odst.1 se vztahuje v zásadě na tzv. smluvní pojištění, které vzniká a trvá na základě pojistné smlouvy. Smluvní pojištění může být, jak již bylo také výše uvedeno, dobrovolné nebo povinné. Zvláštním právním předpisem může být stanovena povinnost uzavřít pojistnou smlouvu. V takovém případě jde o smluvní pojištění povinné (např. pojištění advokátů, notářů, lékařů, veterinárních lékařů, autorizovaných architektů, daňových poradců a řady dalších osob, vyvíjejících nějakou činnost, která může být zdrojem nebezpečí).

Nová úprava je, obdobně jako předchozí, složenou skutkovou podstatou. Základní skutkové podstaty trestného činu byly převzaty z předchozí úpravy § 250a sTZ. Jejich znaky byly ovšem v nové úpravě konkretizovány v odst. 1 a doplněny odst. 2. Oproti dřívějšímu slovnímu spojení „při sjednávání pojistné smlouvy nebo při uplatnění nárok na plnění z takové smlouvy“ byly použity nové ač z hlediska smyslu podobné znaky v odst. 1 písm. a) – c). Stejně jako v předchozí úpravě jde o předčasně dokonáný delikt, kdy je trestná jako dokonáný trestný čin již sama příprava.

V druhé skutkové podstatě je nově upraven případ, kdy pachatel „předstírá“ pojistnou událost. S ustanoveními předchozích trestných činů proti majetku (§ 205- § 209 TZ) byly harmonizovány okolnosti podmiňující vyšší trestní sazby (odst. 3-6).¹⁹

V České republice jsou nejčastější pojistné podvody páčány na motorových vozidlech a na majetku, a to z požárních škod či ze škod odcizení či zničení, neboť tyto škody jsou pro pachatele podvodu nejzajímavější z pohledu získaného prospěchu. Na motorových vozidlech je specifickou oblastí pojištění odpovědnost z provozu vozidla, takzvané povinné ručení, kde se velmi často využívá efektu, že se náhrada

¹⁹ FENYK, J. a kol., *Trestní zákoník a trestní řád, průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*, Linde Praha, a.s. 2010, str. 837

škody vyplácí poškozenému, který není v žádném klientském vztahu vůči pojišťovně, a nikoliv viníkovi, tedy pojištěnému čili klientovi příslušné pojišťovny. Povinné ručení je nejnáchylnější k výplatě náhrady škody, která se ve skutečnosti stala jinak a podle skutečnosti by nebyla kryta žádným pojištěním. Například důsledkem dopravní nehody jednoho vozidla vznikne poškození, které by za normálních okolností bylo kryto z havarijního pojištění. Při neexistenci takového pojištění je však „nutné“ takzvaně pozměnit nehodový děj za účasti jiného vozidla, které by mělo údajně způsobit uvedené poškození, a z jehož povinného ručení by pak mohla být náhrada škody vyplacena. Tím je nutné zinscenovat nehodový děj, který se jinak ale nestal a to je poté předmětem šetření příslušného pojistného podvodu pomocí zkoumání technické přiměřenosti nehodového děje.²⁰

Další významnou oblastí která je negativně postižena pácháním pojistných podvodů je období přírodních katastrof, kterých v současné době přibývá. Lidé postižení živelnou, nepředvídatelnou událostí utrpí zpravidla majetkovou újmu velkého rozsahu. Ne každý poškozený má ale uzavřenou pojistnou smlouvu, nebo pojistnou smlouvu uzavřenou sice má, ale její rozsah nepokrývá způsobené škody a tak dochází k páchání pojistných podvodů ze zoufalství.

Lidé se dopouštějí úmyslného klamavého jednání, které se může vztahovat na jakoukoliv fázi pojistného vztahu, což v praxi může znamenat, že škoda se nepříhodila, nevznikla uvedeným způsobem nebo nespadá pod pojištěné riziko, a nebo z ní nevyplývá poškození, újma nebo ztráta. V případě, že událost skutečně nastala, podvod se může projevit tím, že deklarovaná škoda zahrnuje například nepoškozené části vozidel nebo jiných předmětů, její výše je nadsazená záměrně, aby výsledná újma, poškození nebo ztráta byla kryta pojištěním (zejména v případě spoluúčasti), nebo její výše je nadsazená záměrně za účelem navýšení škody s cílem získání vyššího pojistného plnění.²¹

V literatuře je pojistný podvod považován za zvláštní případ podvodu s tím, že pokud se ho pachatel dopustí, měl by být jeho trestný čin posuzován podle tohoto

²⁰ Pojistný obzor, ročník 84 č. 12/2007 str. 30

²¹ Pojistný obzor, ročník 84 č. 8/2007 str. 8

ustanovení a nikoli podle § 209 TZ (§ 250 sTZ), vztah mezi těmito dvěma druhy podvodu je však složitější. Z hlediska forem podvodného jednání je ustanovení § 209 TZ (§ 250 sTZ) ve vztahu k § 210 TZ (§ 250a sTZ) obecnější, na druhé straně je užší v tom směru, že ve vztahu k oběma skutkovým podstatám podle § 210 TZ (§ 250a sTZ) vyžaduje způsobení škody nikoli nepatrné a obohacení pachatele nebo jiné osoby. Ve srovnání s tím jsou ustanovení o pojistném podvodu širšího dosahu, neboť nevyžadují způsobení škody a obohacení jiné osoby, ale z hlediska forem podvodného jednání jsou užší, protože se váží jen na specifické případy související s pojištěním. Skutkové podstaty podvodu a pojistného podvodu jsou tedy navzájem ve vztahu komplementarity, kdy jedna doplňuje druhou (bude-li dovozena speciální forma jednání podle § 210, bude následovat postih podle tohoto ustanovení i v případě, že takovým jednáním ještě nevznikne škoda, resp. obohacení). Na druhou stranu bude-li dovozen vznik škody a obohacení, resp. Pokus o ně, nebude-li však splněna kterákoliv ze speciálních podmínek podle § 210, uplatní se doplňkově postih podle ustanovení o obecném podvodu.²²

Charakteristickým rysem základní skutkové podstaty pojistného podvodu § 250a odst. 1 sTZ (§ 210 odst. 1 TZ), ale i úvěrového podvodu § 250b odst. 1 sTZ (§ 211 odst.1 TZ), je okolnost, že se nevyžaduje, aby pojistným podvodem byla způsobena škoda nikoli nepatrná, (jak je tomu u obecné skutkové podstaty podvodu) nebo aby úmysl pachatele byl orientován ke způsobení škody anebo získání majetkového prospěchu pro sebe nebo pro jiného. Způsobení škody je ovšem jedním ze znaků kvalifikovaných skutkových podstat obou deliktů.²³

3.3 Objekt pojistného podvodu

Objektem pojistného podvodu je ochrana majetku před taxativně vymezenými způsoby jednání. V nejširším slova smyslu, zájem na ochraně pojistných vztahů, upravených zejména zákonem č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě. V užším smyslu lze tento objekt vymezit jako zájem na ochraně majetkových práv pojistitelů. Ustanovení

²² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákon komentář II. díl*, 6. vydání Praha, C.H.Beck 2004, str.462

²³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 1.vydání podle stavu k 1.1.2010, Praha, Leges, 2009

§ 210 TZ (§ 250a sTZ) o trestném činu pojistného podvodu směřuje k ochraně majetkových zájmů pojišťoven (pojistitelů). Proto, pokud je zákonným znakem tohoto trestného činu škoda na cizím majetku, rozumí se tím škoda na majetku pojišťovny, neboť u tohoto trestného činu jsou předmětem útoku peněžní prostředky pojišťovny, k jejichž vyplacení ve formě pojistného plnění směřovalo jednání pachatele, a nikoli majetek, jehož se týkala předstíraná pojistná událost. Spočívá-li trestný čin pojistného podvodu v tom, že pachatel úmyslně vyvolal pojistnou událost, je škodou způsobenou tímto trestným činem částka, kterou pojišťovna neoprávněně vyplatila ve formě pojistného plnění, nikoli hodnota pojištěného majetku.²⁴

3.4 Objektivní stránka pojistného podvodu

Objektivní stránka záleží v tom, že pachatel je ten, kdo uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslující údaje nebo podstatné údaje zamlčí v souvislosti s uzavíráním nebo změnami pojistné smlouvy, v souvislosti s likvidací pojistné události nebo při uplatnění práva na plnění z pojištění nebo jiné obdobné plnění a také ten, kdo v úmyslu opatřit sobě nebo jinému prospěch vyvolá nebo předstírá událost, s níž je spojeno právo na plnění z pojištění nebo jiné obdobné plnění, nebo stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou. Za nepravdivé se považují údaje, jejichž obsah vůbec neodpovídá skutečnému stavu, o němž je podávána informace, a to byť jen o některé důležité skutečnosti pro uzavření pojistné smlouvy. Za hrubě zkreslené údaje jsou považovány takové, které mylně nebo neúplně informují o podstatných a důležitých okolnostech pro uzavření pojistné smlouvy, což může vést k zásadně nesprávným závěrům o skutečnostech rozhodných pro uzavření pojistné smlouvy. Podstatné údaje zamlčí ten, kdo neuvede při sjednávání pojistné smlouvy jakékoli údaje, které jsou rozhodující nebo zásadní (tj. podstatné) pro její uzavření, tedy takové údaje, které by vedly, pokud by byly druhé straně známy, k tomu, že pojistná smlouva by nebyla uzavřena nebo by sice byla uzavřena, ale za podstatně méně výhodnějších podmínek pro tu stranu, která tyto údaje zamlčela nebo v jejíž prospěch byly zamlčeny. Spočívá-li tedy jednání pachatele v tom, že uvede určité údaje, pak stačí, jestliže jsou tyto údaje nepravdivé nebo hrubě zkreslené, aniž by se zároveň

²⁴ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.9.2007 sp. zn. 7 Tdo 996/2007

vyžadovalo, že musí jít o podstatné údaje. Naproti tomu spočívá-li jednání pachatele v tom, že určité údaje zamlčí, pak je nutné, aby šlo o podstatné údaje. V každém případě však musí jít o údaje relevantní pro sjednání pojistné smlouvy nebo pro nárok uplatněný z pojistné smlouvy, od 1.1.2010 pro uzavření či změnu pojistné smlouvy, likvidaci pojistné události nebo pro uplatnění práva na plnění z pojištění nebo jiné obdobné plnění. Zamlčení podstatných údajů při sjednávání pojistné smlouvy nebo při uplatnění nároku na plnění může spočívat i v zatajení skutečnosti, že pachatel nebo někdo jiný, v jehož prospěch se sjednává, resp. bylo sjednáno pojištění, je již pojištěn pro případ stejné pojistné události u jiné pojišťovny.²⁵

Za uzavírání pojistné smlouvy je třeba považovat jakoukoli činnost či postup směřující k uzavření a vzniku smlouvy, změnami jsou pak jakékoliv další úpravy již uzavřené smlouvy i postup, který k těmto změnám vede.

Likvidací je pak celkový proces uplatňování a uspokojování nároků vzniklých z pojistné události.

Pojem uplatnění práva na plnění z pojištění nebo jiné obdobné plnění pokrývá jak plnění na základě pojistné smlouvy, tak i na základě jiného důvodu (např. podle zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, musí Česká kancelář pojistitelů plnit v případech vymezených zákonem poškozeným při dopravních nehodách, aniž existuje pojistná smlouva)

3.5 Subjektivní stránka pojistného podvodu

Z hlediska subjektivní stránky se jedná o úmyslný trestný čin, přičemž k trestnosti postačí, že úmysl bude vztažen již na samotné uvedení nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů nebo na zamlčení podstatných údajů, ať již z jakéhokoli důvodu či pohnutky. Zpravidla bude úmysl směřovat i ke vzniku škody, tedy je uplatňování postihů za vývojová stadia.

²⁵ ŽDÁRSKÝ, Z., K právním souvislostem základních skutkových podstat trestného činu pojistného podvodu, TRESTNĚPRÁVNÍ REVUE 8/2010

Úmyslem trestné činnosti na úseku pojistných podvodů je zisk. Pachatelé usilují o obohacení ve formě restituce poškozených věcí nebo o finanční náhrady údajně ztracených, zničených či jinak znehodnocených předmětů pojistné ochrany. Mnozí mají pocit, že mají nárok na přiměřené přilepšení v důsledku placení pojistného, a že se v podstatě nejedná o nemorální nebo dokonce protiprávní jednání. Často se jedná o jistou kompenzaci ztrátové činnosti podnikatelů, únik z krachu. Vyčíslené zisky z trestné činnosti se odvíjejí podle charakteru pojištění a předmětů pojistných smluv.

3.6 Pachatel pojistného podvodu

Pachatelem tohoto trestného činu může být kterýkoli z účastníků pojištění, ale i osoby, které nejsou přímými účastníky pojistného vztahu, ale jsou typickými subjekty dopouštějícími se této trestné činnosti na obou stranách pojistného vztahu (pojišťovací agenti, zmocněnci účastníků pojistného styku, zaměstnanci pojistitele apod.).

Na pachatele pojistných podvodů nejsou kladeny žádné zvláštní požadavky a ani oni sami se nevyznačují výraznými zvláštnostmi. Široká paleta způsobu páchaní pojistných podvodů se promítá do různorodosti intelektových schopností jednotlivých pachatelů. Typická může být znalost podmínek jednotlivých pojistných institutů, dobrá obeznámenost s problematikou při řešení pojistných událostí a při vyšetřování pracovníky pojišťovacích institucí, dobrá komunikativnost a schopnost přesvědčit o své morální čistotě.

Teorie rozlišuje dva typy pachatelů tzv. vnitřní a vnější.²⁶

Vnitřním pachatelem je zaměstnanec pojišťovny, jehož spolupachatelem je pojištěný či pojistník. Tyto osoby zpravidla využívají nedokonalosti daného druhu pojištění, jsou dokonale obeznámeny s jde o úskalími a s činností celé pojišťovny. Často nejde o podvod v pravém smyslu slova, jejich jednání je závislé na způsobu spáchání

²⁶ STRAUS, J.; NĚMEC, M. a kol., *Teorie a metodologie kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, 2009, str. 426

a lze jej přiblížit k jednání podobnému zpronevěře.

Vnější pachatelé nemají zpravidla žádné spolupachatele mezi zaměstnanci pojišťoven. Jde o osobu pojištěného nebo pojistníka. Spolupachateli vnějších i vnitřních pachatelů jsou však často zaměstnanci zdravotnických zařízení (zdravotní dokumentace a lékařské prohlídky), osoby pohybující se v oblasti znalecké činnosti (ohodnocování výše movitého i nemovitého majetku), pracovníci automobilových servisů, policisté atd. V rámci organizované kriminality lze rozlišovat další typ pachatelů, tzv. bílých koní. Jde zpravidla o nemajetné osoby, z kriminalistického hlediska je však nutné si uvědomit, že pachatel – bílý kůň je vlastně obětí. On sám trestnou činnost nevymyslel ani neorganizoval, byl pouze využit pravými pachateli.

3.7 Prevence pojistných podvodů z hlediska pojišťoven

Pojišťovny rozlišují dva mechanismy v boji proti pojistnému podvodu v závislosti na druhu pojistného podvodu. Nejzákladnější členění pojistných podvodů z hlediska pojišťoven je rozlišení na tzv. klientský a interní podvod.

3.7.1 Klientský podvod

Klientským podvodem se nazývá pokus klienta či jiné osoby účastné na pojištění či pojistné události o předložení nepravdivých či změněných údajů za účelem získání neoprávněné výhody vyjádřené neoprávněnou hodnotou pojistného plnění z pojistné události.

Proti klientskému podvodu pojišťovny uplatňují například systémy včasného vyhledávání podezřelých pojistných událostí, a to podle rizikových kritérií, která jsou jednotlivými pojišťovnami vyvíjena a upravována podle zkušeností z praxe. Jednou z metod použití rizikových kritérií je vážená hodnota pravděpodobnosti výskytu pojistného podvodu u příslušného typu pojistné události, charakterizované konkrétním kritériem či kombinací více kritérií. Další možností je vyhledávání podezřelých souvislostí v klientském chování ve více zdánlivě nesouvisejících případech, případně

i ve více pojišťovnách. Pojišťovny mají poměrně velké množství dat o svých klientech, které postupem času stále více využívají ke studiu chování podezřelých případů či klientů.²⁷

3.7.2 Interní podvod

Interním podvodem se rozumí taková událost, na které má přímo či nepřímo podíl či účast některý ze zaměstnanců pojišťovny opět s úmyslem získat neoprávněné plnění z pojistné události, ať už pro kteroukoliv osobu zúčastněnou na pojištění či pojistné události, nebo pro sebe sama.

Proti internímu podvodem pojišťovny mohou bojovat více způsoby. Obdobně je účinný systém vyhledávání podezřelých pojistných událostí za použití rizikových kritérií, jako je tomu u klientského podvodu, ale tentokrát kritérií modifikovaných s ohledem na aspekt účasti zaměstnance na podvodu. Dalším způsobem jsou důsledně uplatňovaná pravidla vnitřního kontrolního a řídicího systému příslušné pojišťovny. Tento princip vychází z nastavení kontrolních mechanismů v jednotlivých hlavních procesech, následně v jejich monitorování, poté vyhodnocování a opětovně upravenému nastavení původních kontrolních procesů. Tato metoda se týká v podstatě všech významných procesů, kde může dojít k vlivu zaměstnance na průběh pojištění či vyřizování pojistných událostí včetně platebních procesů.

Vzhledem k tomu, že pachatelé podvodů se zpravidla nesoustřeďují pouze na jednu pojišťovnu, zákon o pojišťovnictví umožňuje pojišťovnám výměnu informací za účelem šetření podezření z podvodného jednání. Výměna informací je významným zdrojem při zkoumání podezřelých vazeb a souvislostí mezi subjekty zapojenými do páchání této trestné činnosti. Pojišťovny se snaží spolupracovat a na základě těchto vztahů se jim daří objasňovat či významně rozšířit mnohá podezření z podvodného jednání.

²⁷ Pojistný obzor , ročník 84 č. 12/2007 , str. 31

3.8 Metodika vyšetřování pojistného podvodu

3.8.1 Typické způsoby spáchání pojistných podvodů

Způsoby páčání pojistného podvodu, je velmi široký a rozmanitý. Základními formami páčání jsou uvedení v omyl, využití omylu a zamlčení podstatných údajů. Tyto základní formy jsou možné v níže uvedených případech:

- a) při sjednávání nebo změně či vzniku pojistné smlouvy
- b) při vzniku pojistné události
- c) během likvidace pojistné události

Obvyklá je i kombinace výše uvedených variant.²⁸

3.8.2 Typické stopy a vyšetřovací situace trestného činu pojistného podvodu

Pro vyšetřování pojistných podvodů jsou nejvýznamnější skupinou kriminalistických stop listinné důkazy. Mezi ně patří například pojistné smlouvy, nejrůznější písemnosti, smluvní ujednání, padělané smlouvy a dokumenty, protokoly nebo zdravotní dokumentace, ale i nepravé nabývací listiny, nejrůznější účtenky a stvrzenky ke zboží či prováděným službám, kopie listin apod.

Dále jde o stopy na samotném předmětu pojištění, na nemovitostech či motorových vozidlech, které vykazují nejrůznější znaky poškození nebo které jsou zničeny.

Při vyšetřování pojistných podvodů mají nezastupitelné místo stopy ve vědomí osob, které pojistný podvod naplánovaly, podílely se na něm nebo jej provedly, objevily podezřelé okolnosti uzavřené pojistné smlouvy nebo podezřelé okolnosti podání nároku na pojistné plnění, zjistily podezřelé aktivity či chování pojištěného při přípravě nebo spáchání podvodu, nebo jim byly známy skutečnosti o majetkových, osobních a zdravotních nebo jiných okolnostech s podvodem souvisejícím.

Mezi poslední rozlišovanou skupinu lze zařadit typické stopy a jiné důkazy jimiž

²⁸ STRAUS, J.; NĚMEC, M. a kol., *Teorie a metodologie kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, 2009 str. 424

jsou změny, které svědčí o padělání nebo pozměnění listin, jejich vznik je spojen s pojistným podvodem, kriminalistické stopy, které se nacházejí na předmětu pojištění (havarované vozidlo, požářiště), nebo samotný předmět pojištění (nalezené odcizené vozidlo), listinné důkazy (faktury, znalecké posudky, odborná vyjádření, protokoly, hlášení o pojistné události).

Při vyšetřování trestných činů pojistných podvodů § 210 TZ (§ 250a sTZ) se na rozdíl od trestného činu podvodu § 209 (§ 250 sTZ) nesetkáme se situacemi, kdy nám není znám pachatel nebo není známo místo jeho pobytu. Nicméně dochází k situacím, kdy nemůžeme učinit jednoznačný závěr zda byl trestný čin spáchán.

U trestného činu pojistného podvodu jde tzv. předčasně dokonáný trestný čin, který je dokonán i tehdy, nedojde-li k vyplacení pojistného plnění. Je zde nutné zjišťovat nejen škodu vzniklou, ale i škodu, která by v případě vyplacení pojistného plnění vznikla. U trestného činu pojistného podvodu § 210 TZ (§ 250a sTZ) musíme dokazovat úmyslné jednání v rámci subjektivní stránky, a to jak úmysl přímý tak úmysl nepřímý. To znamená, že je třeba dokázat, že obviněný věděl, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn. Neobstojí tedy tvrzení obviněných, že nechtěli poškozené (pojistitele) uvést v omyl nebo jeho omylu využít. všechny své podklady směřující k uplatnění nároku na pojistné plnění, které jsou nezpochybnitelné, totiž předkládali písemně pojistiteli a opakovaně uváděli v omyl při šetření pojistitele i policií. Při tom je třeba vycházet zejména z důkazů o způsobu života a zdrojích příjmů, způsobu spáchání trestného činu, spolupachatelích a opakování obdobných jednání apod. Prokazovat je také třeba to, zda písemnosti předložené pojištěncem jsou pravé, pozměněné nebo fiktivní, zda obsahují nepravdivé či hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje.²⁹

²⁹ STRAUS, J.; NĚMEC, M. a kol., *Teorie a metodologie kriminalistiky*, Plzeň, Aleš Čeněk, 2009, str. 427-430

4.kapitola

Úvěrový podvod

4.1 Obecná charakteristika úvěrového podvodu

Trestný čin úvěrového podvodu, obdobně jako podvod pojistný uvedený v předchozí kapitole, byl do trestního zákona zařazen novelou provedenou zákonem č. 253/1997 Sb. Důvodem pro doplnění trestního zákona o skutkovou podstatu trestného činu úvěrového podvodu byla skutečnost, že ne všechna jednání spočívající v uvedení nepravdivých údajů v rámci jednání o uzavření smlouvy o poskytnutí úvěru a tím spíše případy, kdy pachatel již poskytnutý úvěr použije na jiný než sjednaný účel, bylo možné postihovat podle skutkové podstaty trestného činu podvodu § 250 sTZ (§ 209 TZ). Přitom taková jednání výrazně poškozovala banky a sloužila k získání neoprávněné majetkové výhody toho, kdo se takové trestné činnosti dopustil. Do té doby bylo třeba k naplnění subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 sTZ (§ 209 TZ) nutné prokázat, že pachatel již v době uzavření smlouvy o úvěru a při následném čerpání finančních prostředků z tohoto úvěru nejenže jednal klamavě, ale že současně jednal v úmyslu peníze buď vůbec nevrátit, nebo je nevrátit ve smluvené době. Tento úmysl však nebylo možné v mnoha případech prokázat. K této problematice podal výklad Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí 7 Tz 290/2000 Sb. Zdůvodnění přijetí uvedené novely trestního zákona a potřeby vytvoření speciálních skutkových podstat podvodného jednání vyvolalo mezi odbornou veřejností, ale i rozpaky. Jednou ze základních zásad trestního řízení je totiž zásada presumpce nevinny, vyjádřená jak v článku 40 odst.2 LZPS a v článku 6 odst.2 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, tak přímo v ustanovení § 2 odst.2 TŘ. Podle této zásady každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena. Vyjadřuje požadavek, aby vina obviněného, resp. obžalovaného, byla úplně a nepochybně prokázána. Tím je těsně spjata se zásadou pravdivého zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst.5 TŘ).³⁰

³⁰ ŠÁMAL,P. a kol. *Trestní řád komentář*, 4. vydání Praha, C.H.Beck 2002, str. 11-12

Ze zásady presumpce nevinoty, klíčové zásady v rámci dokazování, vyplývají další dvě pravidla a to pravidlo „in dubio pro reo“ (v pochybnostech ve prospěch obviněného) a pravidlo, podle něhož musí být obviněnému vina prokázána. A právě posledně zmíněné znamená, že obviněný má právo, nikoliv však povinnost, dokazovat svoji nevinu. Vinu obviněnému musí dokázat orgány činné v trestním řízení, konkrétně pro státního zástupce je tak výslovně stanoveno v ustanovení § 2 odst.5, věta pátá TŘ. V souvislosti s výše uvedenou zásadou byla kritizována zejména ta skutečnost, že orgány činné v trestním řízení se budou snažit vyhnout problémům souvisejícím s prokazováním subjektivní stránky - úmyslu způsobit škodu - u obecného trestného činu podvodu podle § 250 sTZ (§ 209 TZ) tím, že skutek kvalifikují jako úvěrový podvod podle § 250b sTZ (§ 211 TZ).

Zákonodárce konstruoval trestný čin úvěrového podvodu jako takzvaný abstraktní ohrožovací delikt. Ani u jedné ze základních skutkových podstat podle § 250b odst. 1 a podle § 250b odst. 2 sTZ (§ 211 odst. 1 a odst. 2 TZ) totiž zákon nevyžaduje, na rozdíl od obecného trestného činu podvodu § 250 sTZ (§ 209 TZ), vyvolání poruchy ani konkrétní ohrožení chráněného objektu – majetku. Způsobení škody je znakem až kvalifikovaných skutkových podstat tohoto trestného činu. Trestný čin úvěrového podvodu je tak dokonán již pouhým uvedením nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů nebo zamlčením podstatných údajů, v teorii se tedy hovoří o tzv. předčasně dokonaném deliktu.

4.2 Úvěr a úvěrová smlouva

Legální definici pojmu úvěr trestní zákoník neobsahuje, tu poskytuje zákon č. 21/1992, o bankách, ve znění pozdějších předpisů v §1 odst. 2 písm. b). Úvěrem se rozumí v jakékoliv formě dočasně poskytnuté peněžní prostředky. V právním systému existuje více nástrojů, jejichž prostřednictvím lze poskytovat úvěr nebo vytvořit úvěrový vztah. Výkladem pojmu úvěrové smlouvy se pro účely trestního práva zabýval Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí R 6/2004 a konstatoval, že úvěrovou smlouvou ve smyslu § 250b sTZ (§ 211 TZ) se rozumí smlouva o úvěru podle § 497 a násl. ObZ. Naproti tomu pod tento pojem nelze podřadit takové typy smluv, které spočívají nikoliv

v poskytnutí peněžních prostředků, nýbrž v poskytování zboží a služeb na základě tzv. odložených plateb (např. smlouvu o koupi najaté věci či tzv. leasingovou smlouvu). Dále Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí konstatoval, že ustanovení o trestném činu podvodu se mohou aplikovat i na případy, kdy poskytovatelem úvěru (věřitelem) ze smlouvy o úvěru není banka, nýbrž jiný subjekt poskytující v rámci svého předmětu podnikání úvěry (např. družstevní záložny, stavební spořitelny) nebo i jiné subjekty, pokud poskytnou úvěr na základě smlouvy o úvěru.

Podle § 261 odst. 3 písm. d) ObZ se ustanoveními ObZ uvedenými v jeho části třetí nazvané Obchodní závazkové vztahy řídí bez ohledu na povahu účastníků závazkové vztahy ze smlouvy o úvěru. Smlouva o úvěru je tedy absolutním obchodním závazkovým vztahem. Jedná se o právní úkon, ve kterém se věřitel zavazuje, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.

O úvěrovou smlouvu půjde například i v případě faktoringové smlouvy, ale to jen tehdy, pokud sjednává podmínky srovnatelné s úvěrovou smlouvou. Tak tomu může být, když faktoring plní funkci předfinancování, které lze považovat podle obsahu a účelu, k němuž směřuje, za specifickou podobu poskytování úvěru, neboť faktor v takovém případě poskytuje finanční prostředky za stanovených podmínek, mezi něž patří i úrok, který není jen smluvní podmínkou, ale vyplývá, stejně tak, jako je tomu u úvěrových smluv, již ze samotné jeho podstaty, výše úrokové sazby musí tak jako u úvěrových smluv přibližně odpovídat úrokovým sazbám z krátkodobých bankovních úvěrů, a na základě takové smlouvy existuje závislost na refinančních nákladech faktoringové společnosti.³¹ Faktoring je smluvně sjednaný průběžný odkup krátkodobých pohledávek, které vznikly dodavateli v důsledku poskytnutí nezajištěného dodavatelského úvěru. Odkup pohledávek provádí specializovaná faktoringová společnost (banka) zpravidla bez možnosti zpětného regresu dodavatele v případě, že odběratel nezaplatí. Pro dodavatele plní faktoring hlavně funkci před financování (úvěrování) tím, že faktoringová společnost proplácí sjednanou výši odkupovaných pohledávek ihned v okamžiku jejich cese.

³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 596/2009 ze dne 12.8.2009

4.3 Skutková podstata úvěrového podvodu

Skutková podstata trestného činu obecně, je soubor objektivních a subjektivních znaků, které určují jednotlivé druhy trestných činů a odlišují je navzájem. Význam skutkových podstat záleží především v přesném vymezení podmínek trestní odpovědnosti, které se děje výčtem znaků trestného činu. K tomu aby čin mohl být kvalifikovaný jako trestný musí naplňovat všechny obligatorní znaky skutkové podstaty tj. objekt, objektivní stránku, pachatele a subjektivní stránku. Ustanovení o úvěrovém podvodu stejně jako ustanovení o podvodu pojistném a dotačním chrání společnost před určitými typy podvodných jednání a všechna tři ustanovení jsou v zásadě v poměru speciality k trestnému činu podvodu podle § 209 TZ (§ 250 sTZ). Mají také shodnou strukturu. Charakteristickým rysem těchto ustanovení je okolnost, že u základních skutkových podstat se nevyžaduje, aby pojistným nebo úvěrovým či dotačním podvodem byla způsobena škoda nikoli nepatrná jak je tomu u obecné skutkové podstaty podvodu.

4.4 Objekt úvěrového podvodu

Jak již bylo výše řečeno, objekt je obligatorním znakem skutkové podstaty každého trestného činu. Objekty můžeme zkoumat z různých hledisek, například podle stupně obecnosti na obecný (rodový objekt), druhový (skupinový objekt) a individuální objekt.

Obecným objektem je souhrn nejdůležitějších vztahů, zájmů a hodnot, které chrání trestní zákon. V nejobecnější rovině shrnuje veškeré zájmy společnosti, které je třeba chránit. Je obecný ke skupinovému i individuálnímu objektu. Druhový (skupinový objekt trestného činu je vyjádřen společnými druhovými rysy individuálních objektů jednotlivých trestných činů. Jedná se o skupinu příbuzných chráněných zájmů, které patří do téže do téže oblasti. Druhové objekty jsou vyjádřeny v trestním zákoně v názvech hlav, resp. dílů zvláštní části trestního zákoníku. Ustanovení o úvěrovém podvodu § 211 TZ je zařazeno v hlavě páté zvláštní části trestního zákoníku, která je soustředěna na ochranu majetku, vlastnických, užívacích i dalších práv. Individuální

objekt trestného činu se označuje jednotlivý zájem k jehož ochraně je to které ustanovení zvláštní části trestního zákona určeno.

Z výše uvedeného lze dovodit, že objektem úvěrového podvodu je ochrana majetku před taxativně vymezenými způsoby jednání.

4.5 Objektivní stránka úvěrového podvodu

Objektivní stránka vymezuje způsob spáchání trestného činu. Objektivní stránka úvěrového podvodu § 211 TZ (§ 250b sTZ) spočívá v tom, že pachatel při sjednávání úvěrové smlouvy nebo při čerpání úvěru uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí § 211 odst. 1 TZ (§ 250b sTZ odst. 1) nebo pachatel bez souhlasu věřitele, v nikoli malém rozsahu, použije prostředky získané účelovým úvěrem na jiný než určený účel § 211 odst. 2 TZ (§ 250b sTZ odst. 2) . Stejně jako u obecného trestného činu podvodu § 209 TZ (§ 250 sTZ), možnost podvedené osoby, aby si sama zjistila skutečný stav věci, bez dalšího nevyklučuje, aby její jednání bylo ovlivněno jednáním pachatele trestného činu podvodu podle § 209 TZ (§ 250 sTZ), který podvedeného uvede v omyl, využije jeho omylu nebo mu zamlčí podstatné skutečnosti. O podvodné jednání jde tudíž i v případě, jestliže podvedený je schopen zjistit nebo ověřit si skutečný stav rozhodných okolností, avšak je ovlivněn působením pachatele ve formě podání nepravdivých informací nebo zamlčení podstatných informací, takže si je v důsledku pachatelova jednání neověří buď vůbec, nebo tak neučiní včas.³²

Trestní odpovědnost pachatele za uvedení nepravdivých údajů v případě trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1 TZ (§ 250b odst. 1 sTZ) je dána nejen v případě, že pachatel takové údaje uvede (příp. je sdělí, poskytne, doloží apod.) v úvěrové smlouvě samotné, ale i tehdy, jestliže je úmyslně uvede, sdělí, poskytne nebo doloží v některém z tzv. pomocných dokumentů, které byly předloženy v průběhu procesu sjednávání smlouvy.³³ Takto judikoval Nejvyšší soud v případě obviněného, který při poskytnutí úvěru na zakoupení vozidla uvedl nepravdivé informace o tom,

³² srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.03.2007, sp.zn. 11 Tdo 33/2007

³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2008 sp. zn. 8 Tdo 1268/2008

že je zaměstnán jako dělník, s čistým měsíčním příjmem ve výši 18.000,- Kč, ač pro uvedeného zaměstnavatele nikdy nepracoval, přičemž v důsledku prověření žádosti o poskytnutí úvěru poskytovatelem nebyl obžalovanému požadovaný úvěr poskytnut. Obviněný nejprve v obecné rovině namítal, že odpovědnost za trestný čin úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 sTZ (§ 211 odst. 1 TZ) (včetně stadia pokusu) může vzniknout jen v návaznosti na smlouvu o úvěru a nikoliv v návaznosti na jiné smlouvy či dokumenty, neboť to stanoví znění skutkové podstaty tohoto trestného činu. Pokud by zákonodárce odvozoval odpovědnost za nepravdivé či hrubě zkreslené údaje i u pomocných dotací. Domníval se proto, že v dané věci skutková podstata pokusu trestného činu úvěrového podvodu nebyla naplněna, protože údaje o zaměstnání byly uvedeny pouze v tzv. základních údajích, tedy nikoliv ve smlouvě či jejím návrhu. Navíc v tomto případě byly jakékoliv údaje o výši příjmu irelevantní, protože k úvěru do výše 300.000 Kč nebyly potřeba, jak prý v průběhu dokazování uvedla svědkyně. Pokud tedy k uzavření smlouvy o úvěru nebyly požadovány údaje o zaměstnání a o příjmu což obviněný věděl, nemohla být naplněna subjektivní stránka trestného činu, neboť uvedení nebo neuvedení zaměstnavatele a příjmu nemělo na proces uzavírání smlouvy žádný význam. S touto argumentací se Nejvyšší soud, jak již bylo uvedeno výše, neztotožnil.

4.6 Pachatel úvěrového podvodu

K pojmu pachatele trestného činu se ve svém usnesení ze dne 8.12.1999 sp. zn. 6 To 575/99 vyjádřil Krajský soud v Plzni. Za pachatele trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 sTZ (§ 211 odst. 1 TZ) spáchaného podvodným jednáním při sjednání úvěrové smlouvy může být pouze účastník takové smlouvy, např. dlužník nebo fyzická osoba jednající za dlužníka nebo za věřitele. Osoba, která účastníku úvěrové smlouvy pouze opatří potřebné nepravdivé podklady, může být jen pomocníkem, přičemž o pomoc ve smyslu § 10 odst. 1 písm. c) sTZ (§ 24 odst. 1 písm. c) TZ) půjde jen v případě, kdy jednání pachatele – účastníka úvěrové smlouvy – dosáhne stadia pokusu nebo dokonání trestného činu.

Trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 sTZ (§ 211 TZ odst. 1)

se jako pachatel dopustí i ten, kdo při sjednávání úvěrové smlouvy uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje v postavení osoby jednající za věřitele – poskytovatele úvěru (např. doloží úvěrovou smlouvu padělaným písemným prohlášením ručitele ve smyslu § 546 OZ). V takovém případě nemůže jít jen o pomoc k trestnému činu úvěrového podvodu podle § 10 odst. 1 písm. c) sTZ (§ 24 odst. 1 písm. c) TZ) a § 250b odst. 1 sTZ (§ 211odst. 1 TZ) spáchanému dlužníkem, který získal úvěr na základě těchto nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů.³⁴

Vázanost trestnosti účastníka vyplývá z obecné zásady akcesority účastenství, tato zásada je společná všem formám účastenství v užším smyslu (organizátorství, návod a pomoc) a spočívá ve vázanosti trestnosti účastníka na trestnosti hlavního pachatele spolu se stádiem trestného činu, do kterého pachatel dospěl.

³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 1290/2009 ze dne 25.11.2009

5. kapitola:

Dotační podvod

5.1 Obecná charakteristika dotačního podvodu

Dotační podvod byl jako součást ustanovení o úvěrovém podvodu § 250b sTZ zařazen do trestního zákona č. 140/1961 Sb. novelou č. 253/1997 Sb.. Trestného činu úvěrového podvodu se dopustil ten, kdo při sjednávání úvěrové smlouvy či v žádosti o poskytnutí subvence nebo dotace uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí. Pod společným názvem se zde byly dva speciální druhy podvodu, jednak tedy podvod úvěrový a jednak podvod subvenčně-dotační. Rozdíl mezi oběma výše uvedenými druhy spočívá v tom, že v případě úvěru se musí půjčené prostředky věřiteli vrátit na rozdíl od prostředků poskytnutých na základě subvence nebo dotace, kdy se prostředky vracet nemusejí. V případě úvěrového podvodu je věřitel poškozen v první řadě na svém nemajetkovém právu určovat použití úvěru a při subvenčním-dotačním podvodu je věřitel poškozen jak na tomto svém nemajetkovém právu, tak na právu majetkovém.

Zařazení speciální skutkové podstaty dotačního podvodu bylo jako samostatné ustanovení zařazeno až novým trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb. a to v § 212 TZ. Dotačního podvodu se dopustí ten, kdo v žádosti o poskytnutí dotace, subvence nebo návratné finanční výpomoci nebo příspěvku uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí. Jak lze z výše uvedeného zjistit, na rozdíl od předchozí úpravy bylo toto ustanovení navíc rozšířeno o návratné finanční výpomoci a příspěvky. Pojmy subvence a dotace patří do oblasti finančního, resp. rozpočtového práva. Vzhledem k tomu, že jednotlivé zákony neuvádějí pojmy dotace a subvence zcela přesně, můžeme pod ně zahrnout i další příspěvky a finanční výpomoci, pokud splňují obecné náležitosti subvence nebo dotace, byť je tak příslušný právní předpis přímo neoznačuje.³⁵

³⁵ ŠÁMAL, P., a kol. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*, 1.vydání. Praha, C.H.Beck, 2001, s.1288

5.2 Dotace, subvence a návratné finanční výpomoci

5.2.1 Pojem dotace, subvence a návratné finanční výpomoci

Vymezení pojmu dotace a návratné finanční výpomoci můžeme nalézt v zákoně č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech.

Dotací se rozumějí peněžní prostředky státního rozpočtu, státních finančních aktiv nebo Národního fondu poskytnuté právnickým nebo fyzickým osobám na stanovený účel. Za dotaci se rovněž považují bezúplatná plnění poskytnutá na stanovený účel ze zahraničí z prostředků Evropského společenství nebo z veřejných rozpočtů cizího státu a granty poskytnuté podle zvláštního právního předpisu. Dotací může být rovněž prominutí části poplatků, pokud to právní předpis umožňuje a příslušný orgán stanovil prominutou část poplatků za dotaci.³⁶ Poskytování peněžních prostředků je zpravidla bez právního nároku.

Návratnou finanční výpomocí jsou prostředky státního rozpočtu, státních finančních aktiv nebo Národního fondu poskytnuté bezúročně právnickým nebo fyzickým osobám na stanovený účel, které je povinen jejich příjemce vrátit do státního rozpočtu, státních finančních aktiv nebo do Národního fondu.

Dotace nebo návratná finanční výpomoc se poskytuje na základě žádosti. Rozhodnutí o poskytnutí dotace obsahuje označení příjemce dotace nebo návratné finanční výpomoci, účel, na který je dotace nebo návratná finanční výpomoc a podmínky jejich použití. Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, vymezuje mimo jiné i důvody pro odnětí dotace nebo návratné finanční výpomoci. Řízení se zahajuje v případě, že je po poskytnutí dotace nebo návratné finanční výpomoci zjištěno, že tyto prostředky byly poskytnuty na základě neúplných nebo nepravdivých údajů nebo pokud by rozhodnutí o poskytnutí dotace nebo návratné finanční výpomoci bylo vydáno v rozporu se zákonem (§ 15 odst. 1 ZRP). Příjemce dotace je povinen ji s poskytovatelem a ve stanovených termínech finančně vypořádat, tedy poskytnout přehled o čerpání a použití prostředků případně vrátit nepoužité prostředky.

³⁶ NOVOTNÍKOVÁ, H., *Dotací receptář*, 1. vydání, Praha, LexisNexis CZ s.r.o., 2005. str. 11

Na rozdíl od smlouvy o úvěru neexistuje v rámci platné právní úpravy konkrétní pojmenovaná smlouva o poskytnutí dotace, návratné finanční výpomoci nebo subvence. Dotace a návratné finanční výpomoci mohou být poskytovány na základě dohod uzavíraných mezi poskytovatelem a žadatelem, stanoví-li tak zvláštní zákon. Zvláštní zákon také vždy stanoví náležitosti takových dohod.

Subvenci lze obecně charakterizovat jako finanční podporu poskytovanou z veřejných prostředků. Subvencemi stát podporuje nějaký obor činnosti, postiženou oblast, nebo sociálně slabou vrstvu. Subvence může mít podobu přímé dotace, zvýhodněného úvěru, zaručené ceny, záruky za půjčku, snížení daně apod. Subvence mohou za určitých okolností deformovat ceny a volný obchod, z těchto důvodů je jejich poskytování v určitých oblastech zakazováno jak ze strany Evropské unie tak ze strany různých mezinárodních organizací. Subvence jsou poskytovány ze státních fondů, mají charakter subvencí podmíněně návratných. Nebude-li jich využito podle stanovených pravidel je žadatel povinen vrátit subvenci, popř. její část.

5.2.2 Judikatura k trestnému činu dotačního podvodu

Vzhledem k tomu, že dotační podvod jakožto samostatný trestný čin je součástí trestního zákoníku teprve od 1.1.2010, je veškerá dostupná judikatura týkající se tohoto trestného činu zatím součástí rozhodnutí o úvěrovém podvodu. Na rozdíl od rozhodnutí týkajících se samotného úvěru, kterých je nemalé množství, je rozhodnutí týkajících se úvěrového podvodu spáchaného v souvislosti s dotacemi a subvencemi o poznání méně. Tedy příkladem uvádím alespoň jedno z nejnovějších Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.2.2010, sp. zn. 3 Tdo 151/2010.

Nejvyšší soud judikoval ve výrokové části výše uvedeného rozhodnutí,³⁷ že pokud je podmínkou pro získání dotace z veřejných zdrojů mimo jiné to, že žadatel o tuto dotaci nesmí být trestně stíhán, avšak v žádosti uvede opak, neboť je proti němu ve skutečnosti vedeno trestní stíhání, naplní tím za splnění dalších zákonných podmínek

³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.2.2010, sp. zn. 3 Tdo 151/2010

znak „uvedení nepravdivého údaje“ u trestného činu úvěrového podvodu § 250b odst. 1 sTZ (§ 212 odst. 1 TZ). Zásada, že na každého se hledí jako na nevinného, dokud nebyl pravomocně odsouzen, se v takovém případě neuplatní.

V průběhu trestního řízení obviněný nepopíral, že v čestném prohlášení uvedl skutečnosti popsané v odsuzujícím rozsudku soudu prvního stupně, zároveň však poukazoval na tu skutečnost, že uvedení těchto skutečností nemohlo být způsobilé k podvodnému získání státní dotace, neboť k získání dotace musel skutečnosti uvedené v čestném prohlášení, které byly podmínkou pro získání státní dotace, doložit listinami vystavenými jak finančním úřadem a správou sociálního zabezpečení, tak i zdravotními pojišťovnami, což on také udělal, přičemž všechna tato potvrzení byla pravá a prokazovala, že společnost Y.I., a. s., před schválením a poskytnutím předmětné dotace ze strany Ministerstva pro místní rozvoj žádné dluhy vůči České republice neměla. Poskytovatel dotace dle dovolatele neváže samotné poskytnutí dotace na splnění podmínek ke dni podání žádosti, ale ke dni schválení a poskytnutí dotace a soudy tedy věc nesprávně právně posoudily, pokud dospěly k závěru, že uvedení nepravdivých údajů již v žádosti o poskytnutí dotace ze dne 25. 1. 2006 bylo způsobilé vylákat od příslušného ministerstva předmětnou dotaci. Stejně tak dovolatel vyjádřil nesouhlas se závěrem, že uvedení nepravdivých údajů ohledně skutečnosti, zda proti němu je nebo není vedeno trestní stíhání, mohlo mít vliv na poskytnutí příslušné dotace, neboť v České republice je zakotvena zásada, že dokud není soudem v trestní věci pravomocně rozhodnuto o vině, pak se na každého občana hledí jako na nevinného. Dovolatel doložil požadovanou bezúhonnost čistým výpisem z trestního rejstříku a poukázal na tu skutečnost, že trestní řízení proti němu bylo vedeno ke dni 25. 1. 2006 již déle než tři roky, aniž by se celá věc dostala před soud a omezení práv obviněného po dobu celého trestního stíhání je dle jeho názoru nepřípustné. Dále dovolatel uvedl, že při hodnocení, zda došlo k naplnění jemu přisuzovaného trestného činu úvěrového podvodu, je třeba vždy v souladu s právním názorem Ústavního soudu České republiky (dále jen Ústavní soud) sledovat hledisko proporcionality a má-li obstát trestní stíhání pro úvěrový podvod dle § 250b odst. 1 sTZ (§ 212 odst. 1 TZ), kdy se nevyžaduje vznik škody, pak musí orgány činné v trestním řízení pečlivě zkoumat, zda uvedení

nepravdivého údaje bylo v objektivní poloze vůbec schopné způsobit ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem.

K dovolání se písemně vyjádřil státní zástupce činný u Nejvyššího státního zastupitelství České republiky (dále jen státní zástupce). V tomto svém vyjádření uvedl, že pro naplnění základní skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 sTZ (§ 212 odst. 1 TZ) postačuje, pokud pachatel uvede nepravdivé údaje již v žádosti o úvěr, subvenci nebo dotaci a právě takového jednání se dopustil dovolatel. V této souvislosti státní zástupce odkázal na objekt předmětného trestného činu, kterým je zjevně ochrana již sjednávání jednak úvěrových smluv a rovněž tak i sjednávání poskytnutí dotace, nikoli ochrana až definitivních dohod o úvěru či o poskytnutí dotace. V okamžiku podání žádosti nebyly údaje, konkretizované v citovaném výroku o vině, objektivně v souladu se skutečností, neboť společnost dovolatele nebyla požadovaným způsobem bez dluhů a proti obviněnému bylo vedeno trestní stíhání (v některém z případů vymezených v prohlášení). Skutečnost, že posléze došlo k oddlužení společnosti, byla přitom dle státního zástupce plně zohledněna soudy činnými dříve ve věci při posouzení míry zvýšení společenské nebezpečnosti jednání obviněného ve smyslu § 88 odst. 1 tr. zák. Pokud jde o princip presumpce neviny zmíněný dovolatelem, není nijak podmínkami udělení dotace popřen, a obviněnému, resp. jeho společnosti, nejsou nijak omezována jeho práva.

Dovolatel v rámci svého dovolání uvedl, že je pravdou, že výše uvedené nepravdivé skutečnosti (ohledně jeho trestního stíhání a dluhů vůči České republice) uvedl v rámci čestného prohlášení, které bylo součástí žádosti o státní dotace, avšak v průběhu řízení o schválení předmětné dotace tyto dluhy uhradil, což bylo pro přiznání dotace rozhodující. Co se týká jeho trestního stíhání, i za skutečnosti, že by jeho existenci přiznal, toto dle jeho názoru nemohlo být důvodem pro nepřiznání dotace, neboť proti němu bylo vedeno v rozhodné době již tři roky bez toho, aby se celá věc dostala před soud a navíc jeho bezúhonnost byla doložena čistým výpisem z rejstříku trestů, přičemž takovéto omezení práv obviněného po dobu celého trestního řízení by bylo v rozporu se zásadou, že se na občana hledí jako na nevinného. Prostřednictvím těchto námitek tedy dovolatel namítl, že nemohlo dojít k naplnění všech objektivních

znaků mu přisuzovaného trestného činu, neboť takto uvedené nepravdivé údaje nebyly samy o sobě způsobilé k získání dotace a skutek tak, jak je popsán ve skutkové větě rozsudku soudu prvního stupně není trestným činem.

Nedílnou součástí Žádosti o poskytnutí dotace ze státního rozpočtu v rámci Státního programu podpory cestovního ruchu 2006 bylo i čestné prohlášení žadatele. V tomto čestném prohlášení ze dne 25. ledna 2006 dovolatel mimo jiné uvedl, že ke dni podpisu (tedy výslovně k datu 25. 1. 2006) tohoto čestného prohlášení má vypořádaný všechny závazky vůči státnímu rozpočtu, státním fondům, zdravotním pojišťovnám a bývalému Fondu cestovního ruchu, přičemž za závazky vůči státnímu rozpočtu se považují závazky vůči finančnímu úřadu, Správě sociálního zabezpečení a celní správě. Přitom z listinných důkazů, které jsou součástí trestního spisu se podává, že v této době tyto závazky vypořádané neměl a potvrzení o svém tzv. finančním zdraví doložil v rámci řízení o schválení dotace toliko daňovými přiznáními za uplynulá dvě zdaňovací období. Následné vyrovnání dluhu vůči Všeobecné zdravotní pojišťovně nemá na právní kvalifikaci tohoto jeho jednání jako trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 sTZ žádný vliv, neboť jak vyplývá ze sdělení Ministerstva pro místní rozvoj, toto čestné prohlášení bylo součástí žádosti o poskytnutí dotace a pokud by jej žadatel nedoložil, nesplnil by podmínky pro získání dotace. Také bylo zřejmé, že pokud by nesplňoval kriteria stanovená v čestném prohlášení (vyrovnání závazků vůči České republice), nebyla by jeho žádost zařazena do řízení o poskytnutí dotace a k přiznání dotace by tak nemohlo dojít. Dovolatel přitom vědomě uváděl nepravdu i co se týká dalších okolností čestného prohlášení, tedy že proti jeho osobě, jako statutárním zástupci Y. I., a. s., nebylo zahájeno nebo vedeno trestní řízení a ani nebyl odsouzen pro trestný čin, jehož skutková podstata by souvisela s předmětem podnikání nebo pro trestný čin hospodářský nebo trestný čin proti majetku.

V této souvislosti neobstojí ani námitka dovolatele, že se na každého občana hledí jako nevinného, dokud nebyl pravomocně odsouzen. Tato zásada skutečně nachází svoje uplatnění v trestním řízení, avšak zde se jednalo o podmínku, která byla stanovena pro získání dotace a byla vázána na skutečnost, že proti žadateli nesmí být trestní stíhání ani zahájeno. V této souvislosti je nutné připomenout, že ze zákona neexistuje žádné právo na dotaci a poskytovatel dotace, zejména jedná-li se o veřejnoprávní subjekt

poskytující prostředky z veřejných zdrojů, je oprávněn či dokonce povinen nakládat s těmito prostředky s potřebnou mírou opatrnosti, jež může zahrnovat i zjištění vedení trestního řízení proti žadateli, resp. jeho statutárnímu zástupci. Dovolatel tak v uvedených souvislostech nemohl být a ani nebyl krácen na svých právech.

Poskytování subvencí a dotací úzce souvisí s ochranou finančních zájmů Evropské Unie, protože nemalé množství prostředků určených pro potřebu jejich poskytování pochází ze strukturálních fondů Evropské unie. Z těchto důvodů je žádoucí a nebytné, aby členské státy spolupracovali při odhalování trestné činnosti. Blíže o této problematice uvádím níže v samostatné kapitole.

6. kapitola:

Ochrana finančních zájmů Evropské Unie

6.1 Europeizace trestního práva

Po druhé světové válce lze v oblasti trestního práva pozorovat postupnou harmonizaci právních řádů evropských zemí. Tato oblast je z pohledu Evropské unie oblastí nejvíce problematickou, z důvodů pochybností většiny členských států Evropské unie v oblasti státní suverenity.

Z pohledu historického lze vývoj trestního práva a s tím často související etapy vývoje evropské spolupráce v trestních věcech v rámci EU charakterizovat různým způsobem. Např. podle období:³⁸

- a) do vzniku Evropské unie (do 1.11.1993)
- b) do vzniku EU do Amsterodamské smlouvy (od 1.11.1993 do 1.5.1999)
- c) od Amsterdamské smlouvy dosud (od 1.5.1999)

Všechna tři období jsou charakterizována rozvojem myšlenky tzv. Evropského justičního prostoru (v trestních věcech), například charakteristika jako právního stroje mezinárodní justiční spolupráce pocházejícího nejprve z období před vznikem Evropské unie, ale rozvinutého teprve v jejím rámci a od poloviny 90. let i s otázkou tzv. Evropské teritoriality, jejíž význam se postupně stal synonymem pro vyjádření fikce jediného území Evropské unie, na němž by se ve vztahu k občanům EU nebo osobám na území EU se zdržujícím prováděla jurisdikce bez ohledu na státní hranice, nebo alespoň kde by došlo k výraznému zjednodušení dosud platných pravidel mezinárodní justiční spolupráce. S ohledem na specifickou povahu trestního práva (právo trestat jako výraz vnitřní suverenity státu) se v tomto právním odvětví, na rozdíl od jiných, myšlenka evropské teritorialit prosazuje jen velmi zvolna zaváděním jednotlivých nových nástrojů širší justiční spolupráce (Evropská justiční síť,

³⁸ Tento způsob členění používá např. POLÁK, P. *Úprava mezinárodní právní pomoci v trestních věcech v rámci Evropské unie s přihlédnutím k ochraně jejich finančních zájmů*, PF MU Brno, 2003, str. 86n

EUROJUST, Evropský zatykač, atd.)³⁹

Potřeba posílit spolupráci mezi členskými státy v trestněprávní oblasti vyplynula především z rozšíření volného pohybu osob, který byl původně vázán na výkon pracovní činnosti či jiné ekonomické aktivity, na další kategorie osob a následné zavedení občanství Evropské unie, které dává každému „evropskému občanu“ právo na volný pohyb po celé Unii bez omezení. S tím souvisí i rušení kontrol na vnitřních hranicích v rámci tzv. Schengenského systému, kterážto prospěšná opatření znamenají současně i nežádoucí nekontrolovaný pohyb pachatelů různé trestné činnosti na území členských států. Toto rozsáhlé uvolnění pohybu osob má proto nebývalý důsledek v trestněprávní oblasti.

Spolupráce v trestních věcech se odehrává především v rámci trestního práva procesního a jen ojediněle pokročila v oblasti trestního práva hmotného. Zde vyvstává potřeba chránit Evropskou unii, respektive hodnot, jež představuje, před nejzávažnějšími útoky, které směřují především proti finančním zájmům Evropských společenství a řádnému fungování jejich orgánů. Tyto útoky spočívají zejména v podvodech postihujících příjmovou i výdajovou část rozpočtu Společenství a úplatkářství ve vztahu k jeho úředníkům či jejich členských států.

6.1.1 Úmluva o ochraně finančních zájmů Evropských společenství a pokusy o jednotnou definici „komunitárního podvodu“

Finanční zájmy Evropských společenství, které jsou úzce propojeny se zájmy členských států, jsou vystaveny různým formám podvodných a jiných protiprávních jednání, které poškozují příjmy a výdaje rozpočtu Evropských společenství. Prevence a postih podvodných jednání jsou společnou záležitostí a společnou výzvou pro členské státy a Komisi. Ilegální aktivity se často opírají o organizované a mezinárodně působící struktury, které obratně využívají finanční systém k praní špinavých peněz a zakrývání postupů, jimiž k podvodným jednáním došlo. Organizovaný zločin, který využívá

³⁹ SOLNAŘ, VI. A kol. *Systém českého trestního práva*, 1.vydání Praha, Novatrix, s.r.o. 2009, str. 134nweč

svobody trhu poskytované v rámci evropské integrace, často působí napříč několika členskými státy. Jedná se zejména o případy v oblasti protiprávních jednání ve vztahu k dani z přidané hodnoty, praní výnosů z podvodných jednání v Evropských společenstvích a zejména pak ve strukturálních fondech.⁴⁰

Prvním výrazným úspěchem v procesu harmonizace trestního práva hmotného bylo přijetí Úmluvy o ochraně finančních zájmů Evropských společenství ze dne 26.7.1995. Úmluva ovšem nebyla prvním pokusem oficiálně naznačit snahy o harmonizaci trestního práva členských zemí (srov. např. rozhodnutí Soudního dvora ES č. 68/1988 ze dne 21.9.1989 o tzv. jugoslávské kukuřici, kde vznikl pojem ochrana finančních zájmů ES, nebo nařízení Rady č. 1973/92 o pektorální politice a životním prostředí, nařízení Rady č. 2082/93, č. 2988/95 o definici nesrovnalostí proti rozpočtu ES, atd., které však pocházejí ze sféry práva administrativního), avšak z dosud provedených opatření je jistě projevem nejvýraznějším.

Úmluva vstoupila v platnost ratifikací všemi členskými státy původní patnáctky dnem 17. 10. 2002. Její význam spočívá především v tom, že zakotvuje povinnost členských států promítnout do své trestněprávní úpravy širokou definici podvodu proti finančním zájmům ES (čl. 1). Je to vlastně pokus, o vymezení pojmu „podvod“ v rámci evropského prostředí, pokus využívá všeobecně požadované a převážně uznávané potřeby správou a odpovědností ES a členských států, vůči občanům EU.

Právě tato okolnost poskytla projektu mnohem větší naději na úspěch než v případě jiné trestné činnosti.

Článek 1

Obecná ustanovení

1. Pro účely této Úmluvy se podvodem proti finančním zájmům Evropských společenství rozumí:

a) ve vztahu k výdajům každé úmyslné konání nebo opominutí týkající se:

⁴⁰ Důvodová zpráva k návrhu nařízení Evropského parlamentu a Rady o vzájemné správní pomoci při ochraně finančních zájmů ES proti podvodům a jiným protiprávním jednáním ze dne 20.7.2004

- použití nebo předložení falešných, nesprávných nebo neúplných prohlášení nebo dokladů s cílem zpronevřit nebo protiprávně zdržovat prostředky z fondů z generálního rozpočtu ES nebo rozpočtů, které jsou ES nebo jménem ES spravovány,
 - neoznámení informací o porušení zvláštní povinnosti se stejným následkem,
 - zneužití takových fondů pro účely jiné než ty, pro něž byly původně určeny,
- b) ve vztahu k příjmům, každé úmyslné konání nebo opominutí týkající se:
- použití nebo předložení falešných, nesprávných nebo neúplných prohlášení nebo dokladů jež má za důsledek protiprávní úbytek prostředků z fondů z generálního rozpočtu ES nebo rozpočtů, které jsou ES nebo jménem ES spravovány,
 - neoznámení informací o porušení zvláštní povinnosti se stejným následkem,
 - zneužití legálně nabytých příjmů se stejným důsledkem.
2. Za podmínek čl. 2 odst. 2, každý členský stát přijme nezbytná a náležitá opatření k transpozici ustanovení odst. 1 do národního trestního práva tak, aby jednání uvedená shora zakládala trestné činy
 3. Za podmínek čl. 2 odst. 2, každý členský stát přijme nezbytná opatření k zajištění, aby úmyslná příprava nebo opatření falešných, nesprávných nebo neúplných prohlášení nebo dokladů vedoucí k následku uvedeného v odst. 1 zakládaly trestný čin, za podmínky, že toto jednání není trestné jako hlavní trestný čin nebo účastenství, návod nebo pokus podvodu definovaného v odst. 1.
 4. Úmyslná povaha konání nebo opominutí uvedeného v odst. 1 a 3 může být vyvozena z objektivních, faktických okolností činu.

Článek 1 podává definici podvodu („trajd“) dotýkajícího se finančních zájmů ES. Tato definice zahrnuje několik různých jednání, rozdělených do dvou skupin podle

toho, zda se vztahují k výdajové nebo příjmové stránce rozpočtu ES nebo dalších rozpočtů spravovaných ES nebo jménem ES. Členské státy jsou povinny přezkoumat, zda toto jednání jsou pokryta stávajícími skutkovými podstatami v jejich trestních zákonech, a pokud nikoli, zavést nové skutkové podstaty pokrývající tato jednání.⁴¹

6.1.2 Corpus Juris, Corpus Juris 2000 a definice podvodu

Na základě požadavku Evropské komise a Evropského parlamentu byla v první polovině devadesátých let minulého století ustavena pracovní skupina, v níž byli zastoupeni nejvýznamnější teoretici trestního práva v členských státech Evropské unie. Skupina byla pověřena vypracováním projektu, jenž by poskytl přehled možností trestního práva hmotného a procesního v oblasti ochrany rozpočtových prostředků Evropských společenství proti různým formám jejich zneužití.

Skupina pod vedením profesorky pařížské Sorbonny Mireille Delmas-Marty po zpracování předběžných studií dospěla k závěru, že jediným výsledkem může být návrh modelového trestního kodexu, označeného pracovním názvem Corpus Juris. Tento projekt by ovšem předpokládal existenci tzv. Evropské justiční oblasti v trestních věcech, započaly v listopadu roku 1995 a byly ukončeny v květnu 1996.

Evropská trestněprávní justiční oblast by měla podle názorů předpokládat trestně právní jurisdikci společnou členským státům Evropské unie ve vztahu k osmi trestným činům poškozujícím finanční zájmy ES které Corpus Juris předpokládá implementovat do národního práva.

Corpus Juris byl hned od počátku koncipován jako opus obsahující nejen hmotně právní část, ale i partii, která by hmotně právní instituty uváděla v život-procesní. Návrh se opíral o zásady zákonnosti trestného činu a trestu, odpovědnosti za zavinění, zásadu přiměřenosti trestu (hmotné právo), jakož i zásady evropské teritoriality, soudního přezkumu, kontradiktorního řízení a subsidiarity národního práva

⁴¹ SOLNAŘ, VI. A kol. *Systém českého trestního práva*, 1.vydání Praha, Novatrix, s.r.o. 2009, str. 134 - 141

(procesní část). Hmotněprávní část vycházela z pojetí ochrany finančních zájmů ES z první poloviny devadesátých let a odráží se v ní zejména zásady asimilace, kooperace a harmonizace.

V této části můžeme především najít skupinu osmi skutkových podstat trestných činů proti finančním zájmům ES. Mezi nimi jsou pro účely tohoto článku podstatná ustanovení navrhuující postih podvodných jednání proti rozpočtovým prostředkům. Jednalo se o podvod proti rozpočtu ES, pojímaný velmi širokým a bezmála neobvyklým způsobem. Zapracování takového ustanovení do textu zákona bylo vedeno snahou využít oproti německému užšímu pojetí pojmu „podvod“ jako zvláštního trestného činu, koncepci obecné kriminalizace „podvodných“ jednání, která se zdála být přijatelnější pro všechny členské státy, proto, že překonává rozdíly právních úprav. Návrh šel v tomto ohledu dokonce dále, než požadovala Úmluva o ochraně finančních zájmů ES, která se v čl. 1 omezila jen na úmyslná jednání:

Čl. 1

Podvod proti rozpočtu Společenství

1. podvodem proti rozpočtu Společenství se rozumí následující úmyslné, neopatrné či hrubě nedbalé jednání, spáchané v oblasti výdajů a příjmů:
 - a) v souvislosti s poskytnutím dotace nebo subvence či nebo v souvislosti s vyrovnáním finančního dluhu jsou příslušným orgánům přeloženy důležité údaje, které jsou neúplné, nepřesné nebo založené na padělaných dokumentech, a to takovým způsobem, že může dojít k poškození rozpočtu Společenství,
 - b) ve stejném smyslu dojde k opominutí poskytnout příslušným orgánům informace, ačkoli je stanovena povinnost k jejich poskytnutí,
 - c) zpronevěra fondů Společenství (dotací a subvencí), které byly řádnou cestou poskytnuty,
2. Není trestně odpovědným ten, kdo opraví nebo dodatečně poskytne požadované údaje, a ten, kdo se vzdá plnění, které požadoval na základě padělaných dokumentů, nebo kdo informuje příslušné orgány o faktech, která opomněl uvést, dříve, než je jednání těmito orgány odhaleno.

Po neformálním „připomínkovém procesu“ v jednotlivých členských státech, a za pomoci expertů u některých kandidátských, zemí byl v následujících letech Corpus Juris přepracován. Výsledku předcházelo zpracování studie, vyžádané na základě požadavku Evropského parlamentu vůči Evropské komisi v roce 1997. Studie byla zpracována v letech 1998 – 1999. V průběhu prací byla ze strany institucí Unie (Parlament, Komise, OLAF) věnována maximální pozornost široké prezentaci výsledků a bylo přihlíženo k četným připomínkám i kritice. Výsledkem bylo vypracování dosud poslední verze Corpus Juris 2000.

V projektu došlo kromě jiných změn ke zpřesnění definic trestných činů včetně tzv. komunitárního podvodu.

Především byl odstraněn problém, namítaný mnoha odborníky, kteří se diskuse projektu Corpus Juris mohli zúčastnit. Ten spočíval ve vnitřním rozporu čl. 1, který vznikl tím, že za podvodná jednání byla označena celá škála činů, jež sice předpokládají zavinění vedoucí k poškození, ale ve dvou jeho (téměř krajních) formách, tedy jak úmyslnému, tak všeobecně uznávaný znak podvodných jednání všeho druhu, a to poškozování úmysl.

Nová verze Corpus Juris z roku 2000 v tomto směru znamenala podstatnou nápravu oproti záměru původnímu již tím, že výslovně odlišila podvod od příbuzných trestných činů:

Čl.1

Podvod proti finančním zájmům Evropských společenství a příbuzné trestné činy

1. Podvodem proti rozpočtu ES se rozumí jednání spočívající ve spáchání jednoho z následujících činů spáchaných buď úmyslně (podvod), nebo z neopatrnosti nebo z hrubé nedbalosti (příbuzné trestné činy) jak v oblasti výdajů, tak příjmů:
 - a) jestliže v souvislosti s poskytnutím dotace nebo subvence či v souvislosti s vyrovnáním finančního dluhu jsou příslušným orgánům předloženy údaje,

- kteře jsou v podstatném ohledu neúplné, nepřesné nebo založené na padělaných dokumentech, a to takovým způsobem, že může dojít k riziku poškození finančních zájmů ES,
- b) ve stejném smyslu, jestliže dojde k opomenutí poskytnout příslušným orgánům informace, ačkoli je stanovena povinnost k jejich poskytování,
 - c) zpronevěrou fondů ES (subvence či dotace), které byly řádnou cestou poskytnuty.
2. Není trestně odpovědným ten, kdo opraví, doplní, nebo dodatečně poskytne požadované údaje a ten, kdo vezme zpět žádost o poskytnutí peněžních prostředků učiněnou na základě padělaných dokumentů nebo kdo informuje příslušné orgány o skutečnostech, které opomněl uvést, dříve než je jeho jednání těmito orgány odhaleno.

Corpus Juris ani Corpus Juris 2000 se nikdy nestaly skutečnými zákoníky. Praktické výsledky těchto projektů se ale čas od času objevují v legislativě orgánů EU. Týká se to však spíše trestního práva procesního (evropský zatykač, evropský veřejný žalobce, atd.) než trestního práva hmotného.

Zatím posledním navazujícím pokusem o komparaci pro účely Corpus Juris bylo zpracování studie o trestních a administrativních sankcích, narovnání a boji proti šikanování oznamovatelů trestné činnosti a aplikaci Corpus Juris v tzv. kandidátských státech.

Dnem 1.7.2008 nabyla účinnosti novela českého trestního zákona, která zavedla nová ustanovení § 129a sTZ o poškozování finančních zájmů Evropských společenství.⁴²

⁴² SOLNAŘ, VI. A kol. *Systém českého trestního práva*, 1.vydání Praha, Novatrix, s.r.o. 2009, str. 141-145

6.2 OLAF – Evropský úřad pro boj proti podvodům

Rozpočet Společenství je financován z peněz daňových poplatníků. Je přijímán rozpočtovým orgánem (Evropským parlamentem a Radou) na základě návrhu Komise. Takto financované evropské politiky jsou zaměřeny na realizaci projektů obecního zájmu. Akt neplacení daní a poplatků, které tvoří rozpočet Společenství, nebo chybné použití finančních prostředků Společenství proto vedou k poškození evropských daňových poplatníků. Evropské instituce mají proto s ohledem na daňové poplatníky povinnost garantovat co nejlepší využití jejich peněz a zejména bojovat co nejefektivněji s podvody. To je důvod, proč se ochrana finančních zájmů Společenství stala jednou z hlavních priorit evropských institucí. Patří sem aktivity týkající se vyhledávání a monitoringu podvodů v oblasti cel, chybného využívání dotací a daňových úniků, pokud je jimi ovlivněn rozpočet Společenství, stejně jako boj s korupcí a jakékoliv jiné ilegální činnosti, které poškozují finanční zájmy Společenství. Za účelem zintenzivnění těchto aktivit vytvořily v roce 1999 instituce Společenství Evropský úřad pro boj proti podvodům (známý pod zkratkou OLAF). Učinily takové veškerá opatření pro zajištění jeho vyšetřovací nezávislosti.

Instituce Společenství a členské státy přikládají ochraně finančních a ekonomických zájmů Společenství, stejně jako boji s nadnárodním organizovaným zločinem, podvody a jinými ilegálními aktivitami poškozujícími rozpočet Unie, ale ve skutečnosti poškozují i její důvěryhodnost.

Za účelem posílení prostředků prevence podvodů vytvořila Evropská komise ve svém rámci Evropský úřad pro boj proti podvodům (OLAF) ES, ESUO, rozhodnutí 1999/352 ze dne 28. dubna 1999. Tomuto úřadu byla udělena odpovědnost za vedení administrativních vyšetřování podvodů a byl jí udělen zvláštní nezávislý status. Úřad začal svou činnost 1. června 1999 a byl nástupcem „Úkolové skupiny pro koordinaci prevence podvodů“ (UCLAF, která byla součástí Generálního sekretariátu Komise, vytvořeného v roce 1988.

OLAF je evropský nástroj pro boj s mezinárodním zločinem a podvody. Vykonává veškeré pravomoci pro šetření udělené Komisí legislativou Společenství

a dohodami se třetími zeměmi s ohledem na posílení boje s podvodů, korupcí a jakýmkoliv jinými ilegálními aktivitami ovlivňujícími finanční zájmy Evropského společenství. Kromě ochrany finančních zájmů se odpovědnost úřadu týká také ochrany zájmů Společenství proti nestandardnímu chování, které by mohlo vést k administrativnímu nebo trestnímu řízení. Za účelem koordinace akcí členských států v jejich boji proti podvodům proti zájmům Společenství, jim OLAF poskytuje podporu Komise s cílem organizování úzké a pravidelné spolupráce mezi kompetentními národními orgány. Úřad, jako služba Komise, konečně také přispívá k plánování a rozvoji prevence a postupů boje proti podvodům.

Zavádění vyšetřovacích funkcí OLAF (interního a externího vyšetřování) je realizováno jeho generálním ředitelem. Do funkce je jmenován Komisí na pětileté období (s možností jednoho znovuzvolení) po přeložení pozitivního posudku dozorčího výboru a ve spolupráci s Evropským parlamentem a Radou. S cílem garantování nezávislosti vyšetřovací funkce OLAF nestanovil zákonodárce generálnímu řediteli úřadu povinnost vyhledávat ani přijímat instrukce od kterékoliv vlády nebo instituce (včetně komise). V případě, že se generální ředitel OLAF domnívá, že Komise přijala opatření, které narušuje jeho nezávislost, má možnost proti Komisi předložit žalobu Soudnímu dvoru.

6.2.1 Konzultace a spolupráce s členskými státy

Poradní výbor pro koordinaci prevence podvodů (COCOLAF)

Poradní výbor pro koordinaci prevence podvodů (CoCoLAF) a jeho pracovní skupiny tvoří fórum pro výměnu informací týkajících se obecných otázek ochrany finančních zájmů Společenství mezi Komisí a jejími hlavními partnery pro ochranu finančních zájmů. Diskuse a úvahy o potřebách členských států a zvláštní přidaná hodnota OLAF jsou dále rozšiřovány ve specifických pracovních skupinách. Poradní výbor také vydává, v úzké spolupráci služeb Komise a členských států, směrnice pro národní orgány a referenční dokumenty týkající se podvodů a jiných protiprávních činů.

OLAF se ve spolupráci se svými národními partnery (vyšetřovacími službami, policií, právními a administrativními orgány atd.) snaží co nejlépe čelit zločincům a podvodníkům, kteří nečekali na otevření hranic, aby mohli organizovat své ilegální aktivity na mezinárodní úrovni. S ohledem na posilování boje proti podvodům vykonává OLAF svou externí vyšetřovací odpovědnost, která mu byla udělena nařízením upravujícím namátkové kontroly a inspekce prováděné v členských státech za účelem ochrany finančních zájmů Evropských společenství proti podvodům a jiným protiprávním činům (nařízení č. 2185/96). V případě, že existují smlouvy o spolupráci, je OLAF oprávněn svou autoritu využít ve třetích zemích. Ve skutečnosti jsou podvody a jiné protiprávní činy téměř vždy odhaleny v úzké spolupráci mezi OLAF a národními vyšetřovacími orgány. Nicméně hlavní povinnosti v této oblasti náleží členským státům, které tradičně vybírají vlastní zdroje (tj. rozpočtové příjmy EU) jménem Společenství a spravují téměř 80% výdajů rozpočtu Společenství.

OLAF tedy není ani tajnou policií, ani policejní složkou. Jde spíše o právní nástroj pro administrativní vyšetřování, který pro Evropskou unii vytvořila Komise tak, aby zabezpečila lepší ochranu zájmů Společenství a dodržování zákonů proti útokům ze strany organizovaného zločinu a podvodníků. Jeho úkolem je vyšetřovat podezření na podvody a další nesrovnalosti, které mají dopad na rozpočet EU a vyšetřovat případy korupce a dalších závažných pochybení pracovníků evropských orgánů. V tomto rámci se OLAF snaží o spolupráci institucí a všech evropských úředníků, kteří mají k dispozici informace o případech podvodů poškozujících rozpočet Společenství, předali tyto informace OLAF.⁴³

⁴³ srov. viz. http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/f_olaf.html

Závěrečné shrnutí

Závěrem diplomové práce bych chtěla popsat praktický význam této práce, který spatřuji zejména v souhrnném pohledu na vývoj a stav trestného činu podvodu a jeho zvláštních druhů v závislosti na změnách, které byly přijímány v souvislosti s potřebami společnosti. K problematice trestného činu podvodu existuje řada zdrojů a neméně judikatury, proto jsem se snažila pojmout tuto problematiku co nejsrozumitelněji a komplexně z různých pohledů, počínaje popisem a charakteristikou jednotlivých typů podvodů, které mají sloužit k lepší orientaci v této problematice, přes zvláštnosti odhalování a vyšetřování jednotlivých druhů podvodů a konče praktickými příklady jak z pohledu jednotlivých institucí, které jsou pácháním trestné činnosti postihovány, tak z pohledu soudů, které aplikují jednotlivá ustanovení na konkrétní případy.

Trestné činy proti majetku byly po roce 1989 často novelizovány. Upřesňování skutkových podstat zákonodárcem vycházelo z praktických zkušeností zejména při jejich aplikaci. Nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb. nepřinesl žádné podstatné zásahy do základní skutkové podstaty trestného činu podvodu § 209 TZ, jak už bylo popisováno v samotném textu této práce. Podstatnější změny se dotkly hlavně jeho zvláštních skutkových podstat, podvodu pojistného § 210 TZ, podvodu úvěrového § 211 TZ a v neposlední řadě tato rekodifikace samostatně upravila i novou skutkovou podstatu podvod dotační § 212 TZ.

Hodnocení nové právní úpravy trestního práva by bylo zatím předčasné vzhledem k délce její účinnosti, nicméně v budoucnu bude zajímavé sledovat jakým způsobem nová právní úprava ovlivní aplikaci a interpretaci jednotlivých ustanovení a zda, případně jakým způsobem, se v praxi projeví případné problémy a nejasnosti.

Podvodná jednání se vyskytují v nejrůznějších podobách a rozvoj nových technologií v mnoha případech nahrává vynalézavosti pachatelů a stěžuje jejich odhalování a potrestání. Z tohoto důvodu lze předpokládat, že ačkoliv se stávající právní úprava jeví jako odpovídající společenské potřebě, s největší pravděpodobností

bude zanedlouho i další nezbytnost doplňování skutkových podstat o nové alternativní znaky podvodného jednání, či zavádění skutkových podstat nových.

Seznam použité literatury a pramenů

Monografie:

CEJP, M. a kol., Variantní scénáře vybraných druhů kriminality, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008

DRAŠTÍK, A. a kol., Přehled judikatury, Trestné činy proti majetku – Podvod, Praha, Judikatura 2003

FENYK, J. a kol., Trestní zákoník a trestní řád, průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, Linde Praha, a.s. 2010

GŘIVNA, T., Trestní právo hmotné judikatura k obecné i zvláštní části, 2.aktualizované vydání, Praha, Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010.

HOLCR, K. a kol., Kriminologie, Praha, Leges, 2010

JELÍNEK, J. a kol., Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 1.vydání podle stavu k 1.1.2010, Praha, Leges, 2009

JELÍNEK, J. a kol., Trestní zákon a trestní řád, poznámkové vydání s judikaturou, 26.vydání Praha, Linde Praha, a.s. 2008 se zapracováním změn účinných od 1.1.2009

JELÍNEK, J., O novém trestním zákoníku, Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny, květen 2009 trestněprávní sekce, Praha, Leges, s. r. o. 2009

JELÍNEK, J. a kol., Trestní právo hmotné, 1. vydání, Leges, s.r.o., Praha, 2009

JELÍNEK, J. a kol., Trestní právo hmotné, 3. vydání, Linde Praha, a.s. 2008

JELÍNEK, J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část 1. vydání Praha, Linde Praha, a.s. 2005

JELÍNEK, J., Trestní právo novelizace v letech 1997 až 1999, Linde Praha, a.s. 2000

JELÍNEK, J., Novelizace trestního práva v roce 1997, Linde Praha, a.s. 1998

KLÍMA, K. a kol., Komentář k ústavě a listině 2.díl, Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o. 2009,

KUCHTA, J. a kol., Kurs Trestního práva, zvláštní část, Praha, C.H.Beck 2009

MAREŠOVÁ, A. a kol., Analýza trendů kriminality v roce 2008, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009

MUSIL, J., Kriminální statistika. Vybrané problémy teorie a metodologie., 1.vydání, Praha, Policejní akademie ČR, 2001

NAHODIL, F., Veřejné finance v ČR, Plzeň, Aleš Čeněk, 2009

NOVOTNÍKOVÁ, H., Dotační receptář, 1.vydání, Praha, LexisNexis CZ s.r.o., 2005

NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie, 3.vydání Praha, ASPI 2008

NOVOTNÝ, O. a kol. Trestní právo hmotné obecná část 1., 6. přepracované vydání Praha, Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010

NOVOTNÝ, O. a kol. Trestní právo hmotné zvláštní část 2., 6. přepracované vydání Praha, Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010

PORADA, V. a kol., Kriminologická metodika vyšetřování, Plzeň, Aleš Čeněk, 2007.

SOLNAŘ, VI. A kol. Systém českého trestního práva, 1.vydání Praha, Novatrix, s.r.o. 2009

STRAUS, J.; NĚMEC, M. a kol., Teorie a metodologie kriminalistiky, Plzeň, Aleš Čeněk, 2009

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. Komentář, 1. vydání Praha, C.H.Beck 2010

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář, 1. vydání Praha, C.H.Beck 2010

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákon komentář I.díl, 6. vydání Praha, C.H.Beck 2004

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákon komentář II.díl, 6. vydání Praha, C.H.Beck 2004

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád komentář, 4. vydání Praha, C.H.Beck 2002

ŠÁMAL, P., a kol. Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice, 1.vydání. Praha, C.H.Beck, 2001

Časopisy:

ANONSEN, H. Při potírání pojistných podvodů nelze nespolupracovat, POJISTNÝ OBZOR 2/2010

HRUŠÁKOVÁ, M. Vybrané majetkové trestné činy v novém trestním zákoníku ve srovnání s aktuální úpravou, se zaměřením na nedbalostí trestné činy, Bulletin advokacie 10/2009, s. 73 n.

JELÍNEK, J. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů, Bulletin advokacie 10/2009, s. 36 n.

PÁCAL, J. Nejvyšší soud ČR: Škoda jako znak skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 a 4 tr. zák., náhrada škody, TRESTNĚPRÁVNÍ REVUE 2/2010

PRŠAL, V. Vývojový trend trestných činů pojistných podvodů, POJISTNÝ OBZOR 8/2007

PÚRY, F. Nejvyšší soud ČR: K tomu, že osoba jednající za věřitele – poskytovatele úvěru může spáchat trestný čin úvěrového podvodu jako jeho pachatel, nikoli jen jako pomocník dlužníka – příjemce úvěru, TRESTNĚPRÁVNÍ REVUE 3/2010

SOUKUP, P., Jednání pachatele podvodu a jeho zvláštních druhů, TRESTNÍ PRÁVO 10/2007

SOUKUP, P., Způsobení škody u podvodu a jeho zvláštních druhů, TRESTNÍ PRÁVO 04/2007

ŠÁMAL, P., Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného, Bulletin advokacie 10/2009, s. 22 n.

ŠÁMALOVÁ, M., Nejvyšší soud ČR: K otázce, kdy je možné faktoringovou smlouvu považovat za úvěrovou smlouvu ve smyslu § 211TrZ (§ 250b tr. zák. č. 140/1961 Sb.), TRESTNĚPRÁVNÍ REVUE 4/2010

VÝCHODSKÝ, P. Pojišťovny podvody netolerují, POJISTNÝ OBZOR 1/2008

ŽDÁRSKÝ, Z., K právním souvislostem základních skutkových podstat trestného činu pojištného podvodu, TRESTNĚPRÁVNÍ REVUE 8/2010

Seznam použitých judikátů

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 6.2010, sp. zn. 6 Tdo 646/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.3.2010, sp. zn. 4 Tdo 248/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4.3.2010, sp. zn. 8 Tdo 85/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.2.2010, sp. zn. 3 Tdo 151/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.11.2009, sp. zn. 6 Tdo 1290/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.10.2009, sp. zn. 4 Tz 75/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.8.2009, sp. zn. 8 Tdo 596/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.1.2008, sp. zn. 7 Tdo 1/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15.10.2008 sp. zn. 8 Tdo 1268/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21.1.2008 sp. zn. 11 Tdo 1196/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.03.2007, sp.zn. 11 Tdo 33/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.9.2007 sp. zn. 7 Tdo 996/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.1.2001 sp. zn. 7 Tz 290/2000

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.3.1998 sp. zn. 3 Tz 33/1998

Použité právní předpisy

Ústava České republiky, č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Listina základních práv a svobod, č.2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.

Zákon č. 40/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 21/1992, o bankách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví

Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech

Internetové zdroje

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/vf_olaf.html – Ministerstvo financí České republiky: OLAF – Evropský úřad pro boj proti podvodům

portal.justice.cz/justice2/soubor.aspx?id=47438 - důvodová zpráva k trestnímu zákoníku

Seznam zkratk

COCOLAF Poradní výbor pro koordinaci prevence podvodů

ES Evropské společenství

EU Evropská unie

ESUO Evropské společenství uhlí a oceli

LZPS Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva ČNR ze dne 16.12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky pod č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

ObZ Zákon č.513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OLAF Evropský úřad pro boj proti podvodům

OZ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

PřZ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

sTZ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

TZ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

TŘ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

UCLAF Úkolové skupiny pro koordinaci prevence podvodů

Ústava Ústava České republiky č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

ZPoj Zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, ve znění pozdějších předpisů

ZoB Zákon č. 21/1992, o bankách, ve znění pozdějších předpisů

ZRP Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech

Judikatura:

R Označení před číslem judikátu znamená, že jde o judikát uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek; číslo označuje pořadové číslo rozhodnutí/ročník v trestní části této Sbírky

NS Označení před číslem rozhodnutí znamená, že jde o rozhodnutí uveřejněné v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, který byl vydáván

Podvod a zvláštní případy podvodu

ABSTRAKT

Pro výběr méj diplomové práce bylo rozhodující téma, které by bylo přínosné i pro méj budoucí praxi. Vzhledem k tomu, že s podvody se lze setkat v běžném životě dnes a denně v nejrůznějších podobách, rozhodla jsem se pro bližší studium a zpracování právě tohoto tématu.

Celou práci jsem rozdělila do šesti kapitol z nichž každá se dělí na další podkapitoly. Cílem méj práce bylo toto téma pojmov v co nejširší rovině, a proto je práce zpracovaná jak z pohledu historického a popisného, tak z pohledu metodologického se zaměřením na aplikaci a interpretaci soudů a jednotlivých institucí.

První kapitola je úvodem do problematiky z historického hlediska. Nejprve jsou v podkapitole stručně shrnuty rekonstrukční práce trestního práva od roku 1989 až do současnosti a následně jsou další podkapitoly zaměřené na vývoj samotného trestného činu podvodu a jeho nejdůležitější novely.

Základem druhé kapitoly je rozbor zákonných znaků trestného činu podvodu podle § 209 TZ (§ 250 sTZ). V podkapitolách uvádím obecnou charakteristiku, vysvětlení pojmů jako je omyl a jeho využití, uvedení v omyl a zatajení podstatných skutečností a obohacení sebe nebo jiného. Vzhledem k tomu, že pod ustanovení trestného činu podvodu lze zahrnout nepřeborné množství jeho páchaní, odhaluje další podkapitola i metodiku vyšetřování podvodů, typické způsoby páchaní, typické stopy, vyšetřovací situace a v neposlední řadě zvláštnosti podnětů k vyšetřování.

Třetí kapitola popisuje pojistný podvod podle § 210 TZ (§ 250a sTZ). Pro správné pochopení jsou nejprve vysvětleny pojmy pojišťovnictví a pojistná smlouva a dále jsou definovány základní zákonné znaky tohoto trestného činu, rozlišování pachatelů, prevence pojistných podvodů z hlediska pojišťoven a v neposlední řadě také studium metodiky vyšetřování pojistných podvodů, neboť i ty jsou svým způsobem specifické.

Strukturu čtvrté kapitoly tvoří, stejně jako předchozí dvě, rozbor základních zákonných znaků typizace pachatele s tím, že v jednotlivých podkapitolách je demonstrativně uváděna a konstatována judikatura Nejvyššího soudu.

Pátá kapitola je svým rozsahem užší, neboť se věnuje dotačnímu podvodu § 211 TZ, který byl do českého trestního práva zaveden, jako samostatná skutková podstata až novým trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb. Obecně je struktura jeho skutkové podstaty obdobná jako u podvodu úvěrového jehož byl součástí v zákoně č. 140/1961 Sb. Z tohoto důvodu je i judikatura k tomuto trestnému činu dostupná zatím pouze v mezích výše uvedeného trestného činu.

Vstup České republiky do Evropské unie a rozvoj moderních technologií má nejen svá pozitiva, ale má i své negativní dopady. Trestná činnost je páchána napříč státy, a proto je důležitá mezinárodní spolupráce při odhalování a stíhání pachatelů, kteří neútočí již jen na zájmy jednotlivců, ale i na zájmy celých společenství. Poslední kapitola je proto věnována ochraně finančních zájmů Evropské unie, vývoji europeizace trestního práva a některým významným dokumentům, které byly a jsou stěžejní pro další vývoj a snahy o sjednocení právní úpravy v boji proti podvodnému jednání napříč členskými státy.

The crime of fraud and special kinds of fraud

ABSTRACT

When choosing a subject matter for my diploma thesis I focused on what might be useful even from the point of view of my future practice. In this context, fraud of all different kinds is something we can meet with on daily basis and that is the reason why I decided to study in detail and treat this particular phenomenon.

The entire thesis has been divided by me into six chapters with each of them splitting further into sub-chapters. I wished to treat the subject matter in most comprehensive way and so the thesis contains both historical and descriptive aspects as well as methodological ones, with an emphasis on the use and interpretation applied by courts and specific institutions.

Chapter One stands for an introduction into the subject matter seen from a historical perspective. The first sub-chapter summarizes re-codification works of penal law from 1989 up to the present time while the subsequent sub-chapters deal with the very term of criminal offence of fraud in respect of its evolution and major amendments.

The essence of Chapter Two consists of an analysis of legal attributes of the criminal offence of fraud pursuant to Art. 209, Penal Code (Art. 250, former Penal Code). The individual sub-chapters present general characteristics, definition of terms such as error and its usage, mislead and concealment of ultimate facts or enrichment of oneself or somebody else. Since a countless number of different modes of committing fraud may be involved in the wording of the provision relating to criminal offence of fraud, the next sub-chapter reveals also the methodology of fraud investigation, common ways of committing fraud, common clues, various investigation settings and last but not least particularities in terms of investigation initiations.

Chapter Three describes an insurance fraud pursuant to Art. 210, Penal Code (Art. 250a, former Penal Code). In order to grasp the subject matter properly, the terms

insurance industry and contract of insurance are explained first, followed by definition of basic legal attributes of this specific criminal offence, differentiation of perpetrators, prevention of insurance fraud from the point of view of insurance companies and also study of methods used while investigating insurance fraud because in a way, they are quite specific, too.

Outline of Chapter Four contains, same as two precedent ones, an analysis of basic legal attributes forming the perpetrator's typology; judicature of the Supreme Court is stated and listed in particular sub-chapters for purposes of illustration.

Chapter Five is limited in scope because it is dedicated to fraud relative to grant allocation according to Art. 211, Penal Code, that was introduced as separate merits into the Czech penal law only by the new Penal Code N° 40/2009, Collection. In general, this case merits structure is similar to the one of credit fraud it had been previously part of in the Act N° 140/1961, Collection. For that reason the judicature applicable to this criminal offence is only available in the extent of the above mentioned criminal offence.

The Czech Republic's adhesion to the European Union and development of modern technologies bring about not only positive but negative effects, too. Criminal acts are being committed across national borders and that underlines the importance of international cooperation when identifying and persecuting the perpetrators who are not only attacking the interests of individuals any more but they are in fact undermining the interests of entire communities. The last chapter is therefore reserved for protection of financial interests of the European Union, current level of harmonization of criminal law within the EU and some important documents that have retained their crucial significance in terms of further evolution of efforts targeted at unification of legal norms applicable to the fight against any fraud dealing, across the member states.

Klíčová slova:

podvod, trestný čin

Key words:

fraud, criminal act